

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových studií

Miroslav PLACHÝ

**Zhroucené státy v Africe:
dopady na rozvoj na příkladu Zimbabwe**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci zpracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci, dne 1. srpna 2011

.....

Podpis

Rád bych poděkoval vedoucímu své bakalářské práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a ochotu věnovat se mi téměř do poslední chvíle.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslav PLACHÝ**
Osobní číslo: **R08360**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Zhroucené státy v Africe - dopady na rozvoj na příkladu
Zimbabwe**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je charakterizovat typické znaky tzv. zhroucených států (failed states) v Africe a identifikovat jejich možné dopady na rozvoj a rozvojovou spolupráci. V teoretické části práce se bude autor zabývat možnými definicemi pojmu, způsoby identifikace a měření míry funkčnosti státní moci a zmapuje rozsah problému na příkladu Afriky. Aplikační část práce se zaměří na dopady jevu na mezinárodní rozvojovou spolupráci (např. problém formy poskytování pomoci zemím bez funkční státní moci, vliv zhroucení státní moci na efektivitu pomoci, apod.), převážně na příkladu Zimbabwe.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

CHOMSKY, Noam. Failed states: the abuse of power and the assault on democracy, London:Penguin, 2006.

COLLIER, Paul. The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What can be Done About it, Oxford: Oxford University Press, 2007.

GROS, Jean Germain. Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti. Third World Quarterly, 1996, vol. 17, issue 3, s. 455-472.

WAISOVÁ, Šárka. Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007.

Internetové stránky Fund for Peace (<http://www.fundforpeace.org/>) a časopisu Foreign Policy (<http://www.foreignpolicy.com>)

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **21. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. května 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 21. dubna 2010

Obsah

1 Úvod	8
2 Cíle práce	9
3 Přehled literatury	10
4 Zhroucené státy	11
4.1 Definice zhroucených států	11
4.1.1 Základní znaky zhrouceného státu	12
4.1.2 Další přístupy k definici zhrouceného státu	12
4.2 Příčiny vzniku zhroucených států	13
4.2.1 Vnitřní příčiny	13
4.2.2 Vnější příčiny	14
4.3 Index zhroucených států	16
4.3.1 Fund for Peace	16
4.3.2 Failed States Index	17
4.4 FSI versus realita – nejednoznačnost zhroucenosti	20
4.5 Krátký přehled zhroucených států s důrazem na státy africké	21
5 Zimbabwe jako zhroucený stát	26
5.1 Zimbabwe	27
5.2 Stručná historie země	28
5.3 Dopady na rozvoj	34
6 Zhroucené státy a rozvoj (se zaměřením na Zimbabwe)	37
6.1 Nejchudší země světa	37
6.2 Rozvojové pasti	38
6.2.1 Past konfliktu	38
6.2.1.1 Občanská válka	39
6.2.1.2 Státní převrat	41
6.2.2 Past přírodních zdrojů	41

6.2.3	Past špatné polohy a špatných susedů	43
6.2.3.1	Reálné příklady špatného susedství	43
6.2.3.2	Výhody dobrého susedství a africká specifika	44
6.2.4	Špatná vláda v malé zemi	45
7	Možná řešení a výhledy zhroutených států	48
7.1	Obecné závěry	48
7.1.1	Odstranění pasti konfliktu	48
7.1.2	Odstranění pasti přírodních zdrojů	49
7.1.3	Odstranění pasti nevhodné polohy a špatného susedství	50
7.1.4	Odstranění pasti špatného vládnutí	52
7.2	Výhledy rozvoje Zimbabwe	52
8	Závěr	54
9	Shrnutí, Summary	55
10	Seznam použitých zdrojů	56

1 Úvod

Problematika zhroucených států je mi blízká, protože jsem studentem rozvojových studií. Ve chvíli, kdy se situace v určitém státě změní natolik, že jej to začne řadit mezi nejchudší nebo kriticky ohrožené státy, další rozvoj takovéto země se velmi znesnadní, což mi není úplně lhostejné. Již před zahájením této práce jsem byl, dá se říci, zvědavý, k jakým výsledkům svým studiem dané problematiky dospěji – jak velký dopad na rozvoj má zařazení státu mezi zhroucené, a jestli má takový stát šanci se z podobné situace dostat.

Důvodů, proč jsem chtěl situaci ve zhroucených státech ukázat právě na Zimbabwe, je více. Jednak k němu mám určitý osobní vztah, ale především je zajímavá skutečnost, že tato kdysi velmi prosperující země během několika málo let skončila na šestém místě v Indexu zhroucených států. Proto stojí Zimbabwe za bližší prozkoumání. V některých charakteristikách totiž ani nevykazuje znaky typického zhrouceného státu. Navíc se v regionu jižní Afriky nacházejí i úspěšné státy (JAR), nebo státy, které se dokázaly během několika let vymanit chudoby a dostat na úroveň zemí se středním příjmem, což při poměrech obecně panujících v Africe není zase tak běžné (Botswana).

2 Cíle práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je aplikovat problematiku zhroucených států, která je dosud poměrně nová a nejasná, na rozvoj jihoafrického Zimbabwe na pozadí ostatních afrických zhroucených států. Ukážeme si jeho současnou situaci a nastíníme možný budoucí vývoj, věnovat se budeme i dopadům, které má postavení států zařazených mezi státy zhroucenými na rozvoj.

Dále se bude práce zabývat *Indexem zhroucených států* (Failed States Index), jeho rozbořem, procesem vytváření a ověřením jeho validity na příkladu Zimbabwe. Zkusí také odpovědět na otázku, zda je tento indikátor stejně důležitý jako například HDI. V poslední kapitole práce nabídne možná řešení a potenciální strategie, jak do budoucna zlepšit situaci ve zhroucených státech a v Zimbabwe především.

Samotné používání termínu *zhroucený stát* (*failed state*) je navíc velmi volné a nespécifické, používané ve spoustě odlišných situací. Proto by tato práce ráda vysvětlila i hlavní význam toho termínu.

3 Přehled literatury

Problematika zhroutených států je relativně nová, a proto o ní dosud nevyšlo mnoho knižních publikací. Zdrojová literatura použitá pro potřeby této práce tak vychází z několika stěžejních děl českých i zahraničních autorů, a je doplněna odbornými články, akademickými pracemi a statistickými zdroji.

Nejvýznamnějšími českými autory, zabývajícími se touto problematikou, jsou Šárka Waisová, Martin Kubata, Ladislav Cabada nebo Magdaléna Leichtová. Ze zahraničních autorů se problematice příčin chudoby v nejchudších zemích světa věnuje Paul Collier nebo Jeffrey Sachs. Problematiku *failed states* ve svém díle dále rozebrali Robert I. Rotberg, William Zartman, Jean Germain Gros nebo George Sørensen.

Část práce se také věnuje historii Zimbabwe, což má posloužit jako podklad pro pochopení současné situace země. Tato problematika je pro české čtenáře nejpřehledněji a nejdetailněji zpracována v knize *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*, vypracované historikem a afrikanistou Otakarem Hulcem ve spolupráci s Jaroslavem Olšou ml., který byl v letech 2000 – 2006¹ velvyslancem ČR v Zimbabwe. Kapitola o Zimbabwe dále čerpá také z knihy *The Roots of African Conflicts: The Causes & Costs* a je doplněna informacemi z nezávislých exilových novin *The Zimbabwean* nebo z denně aktualizovaných novinek o dění v zemi *Zimbabwe Situation*. Toto bylo doplněno statistickými informacemi z webů *BBC News* a *CIA – The World Factbook*.

Pro inspiraci posloužila i dvě videa z webu Youtube: *Inside a Failed State – Zimbabwe* a *Who's to Blame for Failed States?*

¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2008

4 Zhroucené státy

4.1 Definice zhroucených států

Termínem *zhroucený stát* (*failed state*) se neoznačuje nějaký přesně definovaný a zařaditelný stav. Naopak slouží jako široké označení pro jeden z fenoménů moderní doby, který pak může být volně a různě interpretován. Pochopení problematiky zhroucených států je potřeba zejména tehdy, pokud situace v některém z těchto států vyžaduje pozornost mezinárodního společenství, například v případě států vzpamatovávajících se z přírodní katastrofy (Haiti), nebo států, kterým hrozí humanitární krize (Súdán).²

Nejčastěji se ale takto označuje takový stát, jehož ústřední vláda je slabá nebo neefektivní, a její faktická moc je na většině státního území velmi malá nebo žádná. Není ale určená žádná míra, jak velký podíl na rozloze musí mít oblasti mimo státní kontrolu, ani jak přesně určit velmi slabou státní moc.³ Za zhroucený stát lze považovat zemi tehdy, když „*instituce státu jsou natolik oslabené, že již nedokáží udržovat svoji autoritu či politický pořádek za hranicemi hlavního města*“⁴.

William Zartman ve své knize *Collapsed States*⁵ zmiňuje tři základní funkce státu:

- zachování a výkon svrchovanosti
- řízení vnitřních procesů
- zajištění bezpečnosti státu.

Zhroucené státy zpravidla nemohou plnit tyto základní povinnosti vůči svému obyvatelstvu. Konkrétně se jedná například o obranu státu před vnějšími vlivy, zabezpečení lidských práv, fungování státní správy nebo zajištění sociálních služeb a vzdělání.⁶ V takové situaci pak často dochází k intervenci OSN nebo sousedních států, které se snaží zabránit hrozící humanitární krizi.⁷ O základních znacích zhroucených států pojednává následující podkapitola.

² Humplíková, 2009

³ The Fund for Peace, 2011

⁴ Rotberg, 2004; převzato z Waisová a kol., 2007

⁵ Zartman, 1995

⁶ Humplíková, 2009

⁷ Global Policy Forum, 2011

4.1.1 Základní znaky zhrouceného státu

Při popisu zhroucených států jsou nejčastěji zmiňovány následující znaky.⁸

- zhroucení státní struktury a změny ekonomického charakteru
- ztráta vlivu obyvatel na fungování státu (vztah občanů a státu se stává nevyrovnaný)
- neschopnost vlády kontrolovat celé území státu; část obyvatelstva se může stát náchylnější k ohrožení ze strany cizích aktérů
- střety centrální vlády s různými skupinami (odbojovými skupinami, milicemi, dokonce i s vlastní armádou)
- na území státu začínají působit jiné subjekty než ty kontrolované vládou; tyto subjekty mají často větší moc než centrální vláda
- ekonomické problémy jako inflace, případně hyperinflace, odliv zahraničních investorů, existence šedé ekonomiky⁹
- nárůst kriminality, porušování lidských práv, vznik humanitární krize
- migrace obyvatelstva, brain-drain¹⁰, existence vnitřně přesídlených osob (IDPs), nárůst ilegálního vystěhovalectví

Přitom se autoři shodují, že uvedené znaky musí státy vykazovat dlouhodobě.

4.1.2 Další přístupy k definici zhroucených států

Někteří autoři¹¹ užívají termín spíše ve spojitosti čistě s ekonomickými problémy států. Právě v tomto smyslu bylo toto označení použito i např. pro Kalifornii. V jiných souvislostech uvádí pojem zhroucený stát Noam Chomsky, který ve své knize *Failed States*¹² přirovnává současný systém USA a směřování jejich politiky právě k zhrouceným státům. Všimá si toho, že tento systém začíná vykazovat některé znaky shodné s těmito státy. Za projev zhroucení státu v tomto případě uvádí např. neochotu či neschopnost chránit své občany před násilím, nebo tendence považovat se za nedotknutelné a nepostižitelné

⁸ např. Rotberg, 2002, Reigl, 2009, Humplíková, 2009

⁹ šedá ekonomika: část produkce státu, která je sice legální, ale je skrývána před úřady a nezapočítává se do ukazatelů vyjadřujících souhrn produkce státní ekonomiky za určité období. Hlavním důvodem skrývání je snaha vyhnout se zdanění nebo regulacím.

¹⁰ „odliv mozků“ – odchod inteligence do zahraničí

¹¹ např. Reigl, 2010

¹² Chomsky, 2006

domácími nebo mezinárodními zákony při svém šíření světového násilí. Je tedy zřejmé, že v tomto pojetí nemusí být „zhroucení“ nutně spojeno s kolapsem mocenského aparátu státu.

Šárka Waisová a kol.¹³ pro změnu zmiňuje, že za rozpadající se nebo rozpadlé (failed, collapsed) označili představitelé americké administrativy po útocích z 11. září ty státy, ze kterých pocházeli teroristé. Toto tvrzení nakonec vedlo až k zásahům a opatřením proti těmto státům (Afghánistán, Irák) jakožto zdrojům bezpečnostních hrozeb. Výkon státní moci v těchto státech často kopíruje vzorec centrum – periferie a prakticky nezasahuje do okrajových regionů, které jsou většinou ovládnuty jinými (protistátními) subjekty.

4.2 Příčiny vzniku zhroucených států

Příčiny vzniku zhroucených států můžeme rozdělit na vnitřní, způsobené podmínkami uvnitř vlastního státu, a vnější, které jsou (alespoň částečně) zapříčiněny zásahy a konáním jiných států.

4.2.1 Vnitřní příčiny

Jean Germain Gross ve své knize *Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti*¹⁴ rozděluje zhroucené státy podle vnitřních příčin následujícím způsobem:

- **anarchické státy** – ozbrojené skupiny zde bojují o ústřední moc, nadvládu v regionech, případně potraviny nebo nerostné suroviny. Tyto skupiny jsou často kontrolovány vládnoucími strukturami (Libérie, Somálsko)
- **stát – přelud** (phantom or mirage state) – zde slouží struktury především k ochraně vůdců; ekonomický systém není závislý na státu, některé regiony vystupují nezávisle na hlavním městě (nejvěrnějším příkladem je Demokratická republika Kongo nebo Somaliland – nikým neuznaný stát, který ale funguje lépe než samotné Somálsko, ve kterém se nachází) a armáda se dopouští rabování. Přesto ale tyto státy nemusejí být zároveň anarchické.

¹³ Waisová a kol., 2007

¹⁴ Gros, 1996

- **anemické (chudokrevné) státy** – v anemických státech vydává centrální moc velké množství prostředků na boj s povstanci nebo separatistickými regiony. Přesto ale ve většině případů plní určité základní funkce státu (i když nepravidelně, často kvůli vlastnímu obohacení). Tyto státy také nejsou v neustálém konfliktu (Haiti)
- **uchvácené státy** – jde o silné státy, které jsou řízeny elitami za účelem likvidace či potlačení jiných elit (např. ve Rwandě, kde proběhla občanská válka mezi etniky Hutu a Tutsi, která po zkrachování mírových smluv z počátku devadesátých let vyústila v genocidu¹⁵)
- **potrácené státy** – vnitřně zhroucené státy; často takové, které vznikly narychlo, aniž by byly urovnány jejich vnitřní poměry, např. problémy s národnostními menšinami, a jejichž stabilitu dále podkopává sousední stát. Příkladem mohou být Bosna a Hercegovina nebo Gruzie.

Podle tzv. bodů zvratu (*tipping points*) lze předpovědět zranitelnost států a pravděpodobnost jejich zhroucení. Jedná se o stav, když stát nemůže poskytovat politické statky z důvodu ztíženého výběru daní a nehospodárného nebo protistátního a nelegálního zacházení se zbylými prostředky, když se občané odvracejí od státu a hledají ochranu před únosy a násilím jinde, nebo když v zemi začnou svádět boje různé milice se státní mocí.¹⁶

4.2.2 Vnější příčiny

Nicméně zhroucené státy nevznikají jen kvůli vnitřním faktorům. Často totiž dochází k cílené destabilizaci států cizími vládami i různými mocnými zájmovými skupinami, které se snaží zvýšit napětí v zemi rozdmýcháváním etnických konfliktů nebo podporou skupin odporujících státní moci ve snaze způsobit kolaps, ze kterého by potom mohli těžit.¹⁷ Jako příklad může posloužit situace v Iráku. Na základě domněnky o výrobě a přechovávání zbraní hromadného ničení a na základě tvrzení, že Irák schvaluje útoky z 11. září 2001 a ukrývá teroristické organizace, zde došlo v březnu 2003 k mezinárodní intervenci do dosud suverénního a relativně prosperujícího státu (byť v něm vládl diktátorský režim Saddáma Husajna, během něhož docházelo k potlačování práv některých skupin obyvatelstva). Útok

¹⁵ Dallaire, 2004

¹⁶ Klare, 2004; převzato z Waisová a kol., 2007

¹⁷ Global Policy Forum, 2011

byl veden vojsky USA a šlo o zjevnou demonstraci síly proti tzv. „Ose zla“ a, jak bylo později často zmiňováno, i o snahu získat kontrolu nad iráckou ropou¹⁸. Domněnka o existenci zbraní hromadného ničení nebyla totiž nikdy potvrzena, ale následná krátká válka zanechala zemi značně poškozenou vojenským tažením a v situaci, kdy teroristické útoky extremistických skupin byly téměř na denním pořádku.¹⁹ V indexu zhroucených států (blíže viz kapitola 4.5) figuruje, jednoznačně v důsledku vnějších příčin, Irák na devátém místě.

Jako další příklad, tentokrát ukázka chování a jednání mezinárodní korporace, bývá uváděna Nigérie. Již od roku 1958²⁰ zde těží nadnárodní společnost Shell (Royal Dutch/Shell Group) ropu v deltě řeky Niger. Tato oblast je ale hustě zalidněná etnikem Ogoniů, a tak zde, v souvislosti s těžbou ropy dochází často k porušování jejich lidských práv i práv zaměstnanců, devastaci životního prostředí a k nejrůznějším násilným konfliktům. Ogoniové z těžby na svém území nemají prakticky žádný zisk a navíc jim těžba a jí způsobené znečištění znemožňuje žít se tradičním rybolovem. Za posledních padesát let uniklo z nekvalitních a zastaralých ropovodů až 1,5 milionů tun ropy, což vedlo k nárůstu protestů Ogoniů proti těžbě.²¹ V roce 1991²² vzniklo *Hnutí za přežití lidu Ogoni (MOSOP)*. Protesty vedené nenásilnou cestou ale byly opakovaně potlačeny a zahynuly při nich tisíce lidí. Jako odpověď na toto násilí začalo docházet k únosům těžařů a útokům na zařízení na těžbu ropy. K útokům se hlásí *Hnutí za osvobození nigerské delty (MEND)* – tajemná organizace, o níž dosud není mnoho informací. MEND tvrdí, že bojuje za spravedlivější dělbu bohatství z těžby ropy, a požaduje více peněz pro region.²³ Tyto boje mezi organizací Shell (podporovanou nigerijskou vládou) a místním obyvatelstvem pak ještě zhoršují už tak špatnou situaci celého státu sužovaného mimo jiné střety mezi třemi největšími kmeny – Hausa, Joruba a Ibo.

¹⁸ Boučková, 2011

¹⁹ Banzetová, 2007

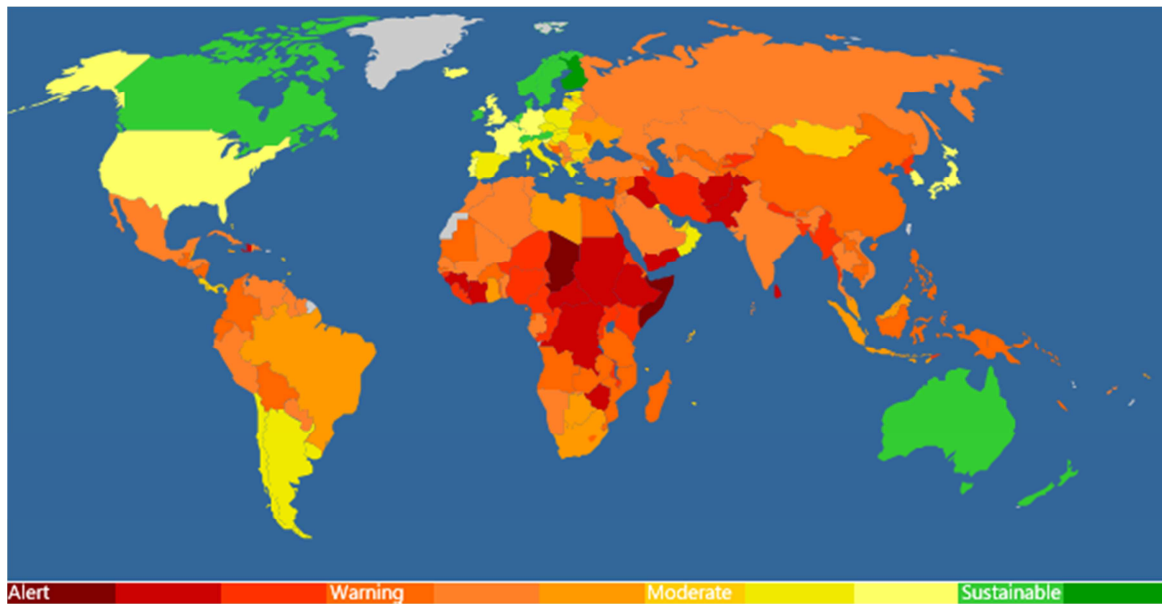
²⁰ Nesehnutí, 2005

²¹ Polochová, 2010

²² Nesehnutí, 2005

²³ Polochová, 2010

4.3 Index zhroucených států

Obrázek č. 1: *Failed States Index 2011* (The Fund for Peace, 2011)

4.3.1 Fund for Peace

Index zhroucených států (*Failed States Index, FSI*) každoročně vypočítává *Fund for Peace (FfP)*, který jej poprvé navrhl v roce 2005, a od té doby jej každoročně publikuje v časopise *Foreign Policy*. Fund for Peace je americká nezávislá, nevládní a nezisková výzkumně-vzdělávací organizace a think-tank, která se snaží předcházet násilným konfliktům ve světě a zajišťovat trvalou bezpečnost. Sídlo organizace je ve Washingtonu.²⁴ Hlavní tým, který FSI každoročně sestavuje, tvoří šest vědců. Spolupracují ale s řadou dalších odborníků, kteří jim pomohli vytvořit jeho metodologii, a s dalšími, kteří index testují a evaluují.

Kromě vytváření FSI se ale Fund for Peace věnuje i jiným aktivitám. Jeho činnost by se dala rozdělit do tří skupin nebo témat: řešení konfliktů a včasné varování, mezinárodní hrozby, a udržitelný rozvoj a bezpečnost. Obecně pomáhá zajišťovat udržitelnou bezpečnost pomocí výzkumu, vzdělávání a zapojení občanské společnosti. Svou prací často pomáhá překlenovat prostory mezi odlišnými sektory, protože spolupracuje na základní úrovni s aktéry ze sféry občanské společnosti i na úrovni politické s klíčovými vůdčími činiteli.

²⁴ The Fund for Peace, 2011

V neposlední řadě vytváří nové a inovativní technologie a nástroje pro politické činitele. FFP pracuje ve více než 50 zemích světa a zaměřuje se především na slabé a hroučící se státy.²⁵

4.3.2 Failed States Index

Failed States Index je číselná hodnota, v níž je hodnocena míra stability konkrétních států a jejich sklon k rozpadu. Původně zamýšlený název měl ale být *Rating Internal Susceptibility of Collapse – RISC*, což by více odpovídalo jeho účelu.²⁶ Index je vypočítáván jen pro členské země OSN (kterých je od 14. 7. 2011 193²⁷), ale pro některé státy nebyl určen kvůli nedostatku údajů. Tato situace se ale postupně lepší. Při posledním publikování indexu byl údaj uveden u 177 států, v porovnání s pouhými 75 státy v roce 2005.²⁸

FSI vychází z **12 indikátorů**, které můžeme rozdělit do tří skupin: čtyři indikátory jsou sociální, dva ekonomické a šest politických. Jmenovitě jsou to pak tyto²⁹:

1. sociální indikátory

- a. zvýšené demografické tlaky (vysoký počet nebo hustota obyvatel, přístup k pitné vodě, spory o půdu; dále tlaky pocházející z přírodních katastrof nebo z epidemií)
- b. masivní pohyb uprchlíků nebo vnitřně přesídlených osob (ať už je příčinou jejich pohybu násilí, represe, nemoci nebo nedostatek zdrojů)
- c. kolektivní nepřátelství (založené na skutečné nebo domnělé nespravedlnosti vůči určité etnické, sociální, kulturní nebo politické skupině obyvatelstva, která může mít počátek před několika staletími; poškozování skupin upíráním jejich autonomie, seberealizace nebo politické nezávislosti)
- d. stabilní a trvalý odchod obyvatelstva (zejména brain-drain - odchod inteligence, profesionálů a elit, dobrovolná emigrace střední třídy a ekonomicky aktivních obyvatel, růst exilových skupin v zahraničí)

²⁵ The Fund for Peace, 2011

²⁶ Waisová a kol., 2007

²⁷ Worldometres, 2011

²⁸ The Fund for Peace, 2011

²⁹ tamtéž

2. ekonomické indikátory

- a. nerovnoměrný ekonomický rozvoj (ekonomická nerovnost skupin obyvatelstva definovaných jinak než sociálně a následně jejich snížený přístup ke vzdělání, zaměstnání apod.; nárůst společenského odcizení založeného na nerovnosti)
- b. chudoba a prudký ekonomický pokles (zchudnutí společnosti jako celku podle všech měřítek (HDP, státní dluh, míra dětské úmrtnosti...), znehodnocení měny, růst šedé ekonomiky, únik kapitálu, zvýšení míry korupce, snížení přílivu zahraničních investic)

3. politické a vojenské indikátory

- a. kriminalizace a delegitimizace státu (korupce nebo netransparentní jednání elit, ztráta důvěry ve státní instituce a procesy – demonstrace, bojkoty voleb, nemožnost státu vybírat daně, nárůst ozbrojených povstání a zločineckých skupin)
- b. zhoršení veřejných služeb (selhání státu jako ochránce obyvatelstva nebo jako poskytovatele základních služeb – zdravotní péče, vzdělání, veřejné dopravy apod.; státní aparát se zužuje pouze na ty úřady, které slouží elitám – bezpečnostní agentury, centrální banka, diplomatické služby...)
- c. nerespektování lidských práv, porušování lidských práv a zásad právního státu (zpravidla v případě autoritářské, diktátorské nebo vojenské vlády: rušení nebo manipulace demokratických institucí a procesů, politicky inspirované násilí proti civilistům, vzrůstající počet politických vězňů a disidentů, zneužívání politických a sociálních práv)
- d. bezpečnostní aparát jako „stát ve státě“ (např. existence polovojenských jednotek podřízených elitám, které na území státu operují bez kontroly a beztrestně; existence soukromých milic, které slouží k zastrašování politických oponentů a nepřátel státu, případně i civilistů sympatizujících s opozicí; výskyt ozbrojeného odporu proti státní moci, násilných povstání a vzpour, existence skupin žoldáků a ozbrojenců vystupujících proti státnímu monopolu na užívání moci)

- e. frakcionalizace elit (rozdělení vládnoucích elit a státních institucí na základě skupinových znaků a jejich následná nacionalistická rétorika; absence legitimního vůdce respektovaného většinou obyvatel státu)
- f. intervence cizích států, vnější faktory (zásah cizích armád kvůli probíhajícímu konfliktu nebo snaze o změnu režimu; ekonomická intervence, např. ve formě finančních půjček od multilaterálních organizací; závislost státu na zahraniční pomoci)

Každý z těchto indikátorů je hodnocen v rozmezí od 0 do 10 bodů. V součtu je tedy maximální možný výsledek 120 bodů, přičemž 0 je absolutně nejlepší a 120 nejhorší. V posledním publikovaném přehledu za rok 2011³⁰ dosáhlo nejlepšího „výsledku“ Finsko s 19,7 body, na opačném konci žebříčku se už čtyři roky drží Somálsko. Tento rok bylo ohodnoceno 113,4 body, což už značí téměř úplnou nefunkčnost státu.

Na základě obdržení bodů jsou státy děleny do čtyř skupin z hlediska míry ohrožení:

Český název:	Název FSI:	Počet států:
vysoce (kriticky) ohrožené státy	alert states	35
ohrožené státy	warning states	89
mírně ohrožené státy	moderate states, monitoring zone	41
státy bez ohrožení	sustainable states	12

Tabulka č. 1: Čtyři skupiny zhroutených států (The Fund for Peace, 2011)

Z tabulky vyplývá, že nejvíce států řadí FSI do skupiny ohrožených států. Pro zajímavost, Česká republika má v indexu 152. místo, náleží tedy mezi mírně ohrožené státy. Uvedené údaje jsou z roku 2011³¹. V tomto bodě se informace na internetových stránkách Fund for Peace a v časopise Foreign Policy liší, protože druzí zmiňovaní používají místo tohoto dělení poněkud odlišnou klasifikaci – *critical, in danger a borderline states*³². Navíc je na stránkách časopisu seznam zhroutených států omezen jen na prvních 60 míst.

³⁰ The Fund for Peace, 2011

³¹ tamtéž

³² Foreign Policy, 2011

Podklady pro index tvoří tisíce článků a zpráv z celého světa, které FfP sbírá a poté dále třídí a zpracovává pomocí speciálního softwaru nazvaného *Conflict Assessment System Tool – CAST*. CAST software nejprve oddělí relevantní data od těch nedůležitých a potom vyhledává podstatné informace na základě 12 indikátorů. Nakonec je tato analýza přeměněna na skóre reprezentující důležitost jednotlivých tlaků v dané zemi. Pomocí toho nástroje se určuje náchylnost daného státu k rozpadu a k propuknutí násilí. Dále se jím hodnotí výkonnost klíčových státních institucí a míra rizika nestability státu. Ačkoliv je dnes většina dat dostupných elektronicky, základem vytváření FSI je stále metodologická preciznost a systematická integrace velkého objemu dat.³³

FSI využívají například vlády – slouží jim k včasnému varování a jako nástroj k navrhování takových vhodných strategií ekonomické spolupráce, které by snížily rizikový potenciál v zemi a zajistily rozvoj v slabých státech. Armády jej používají k tomu, aby získaly lepší přehled a povědomí o situaci v případě vojenských nebo naopak mírových operací ve zhroutených státech. Dále např. soukromý sektor používá FSI pro zjištění a výpočet politických rizik pro případné investiční příležitosti. Ve vzdělávacím sektoru se používá pro školení a tréninky studentů prostřednictvím analýz témat míru a války. A nakonec využívají Failed States Index i v indexu hodnocené státy samotné, kterým slouží jako objektivní a zvenku pocházející hodnocení jejich vlastní výkonnosti.

Metodologie FSI byla během uplynulých let kontrolována a prověřována několika různými skupinami – nezávislými učiteli a vědci, soukromými společnostmi, stejně tak i ve vzdělávacím a vládním sektoru. Každá skupina index vyhodnocovala pro jiný účel, což zajistilo jak kontrolu jeho dat, tak i jejich pravidelnou aktualizaci.

4.4 FSI versus realita – nejednoznačnost zhroucenosti

Nedá se přesně říci, které státy lze považovat za zhroucené a které ne. Hodnocení Fund for Peace nepředpovídají, ve kterých státech dojde k násilí nebo kterým hrozí kolaps, vyjadřují spíše jejich náchylnost ke kolapsu nebo ke konfliktu. Kromě dvanácti států klasifikovaných v kategorii „bez ohrožení“ (*sustainable*), označených v mapce zeleně (viz obr. č. 1), všechny ostatní státy vykazují určité znaky, které činí část jejich společností a institucí

³³ The Fund for Peace, 2011

náchylnými k selhání. Rychlost a směr této potenciální změny, ať už pozitivní či negativní, se liší. Situace některých států klasifikovaných jako „mírně ohrožené“ (*moderate*), označených žlutě, se může zhoršovat rychleji než situace států v mnohem nebezpečnější kategorii *warning* nebo *alert states* (oranžová a červená zóna). Naopak některé z „červených“ států, tedy státy kriticky ohrožené, dokonce mohou vykazovat určité pozitivní znaky pozvolné obnovy. Jako nejvíce ohrožené státy můžeme označit skupinu států s více než sto body, kam bylo v roce 2011 zařazeno 13 států.

Failed States Index lze považovat pouze za jakousi diagnózu problému. Nenavrhuje žádná řešení, která by státy měly přijmout, aby se jejich situace zlepšila, nebo aby předešly dalšímu oslabování. Další kroky už pak závisí na politicích jednotlivých států – na tom, jak zodpovědně budou předcházet problémům a monitorovat situaci v zemi, aby zabránili protestům obyvatelstva a vypuknutí násilí, a aby naopak zajistili v zemi pořádek. Političtí činitelé se musejí zaměřit především na budování institucionální kapacity slabých států, hlavně na pět nezbytných institucí (*core five institutions*). Jedná se o armádu, policii, státní službu a úředníky, justiční aparát a vedení státu. Každý stát má však jiné potřeby, proto i politiky jednotlivých států by měly být unikátní a specifické, a měly by být neustále monitorovány a hodnoceny a případně upraveny, aby co nejlépe vyhovovaly daným potřebám. Existuje několik států, které dokázaly prolomit negativní prognózy, a navzdory okolnostem se z nich staly relativně stabilní demokratické státy. Nejmarkantnějšími příklady jsou Indie, JAR nebo Dominikánská republika. Tyto tři státy to navíc dokázaly samy, bez výrazné zahraniční pomoci. Dalším příkladem stabilizujícího se státu, který má už největší obtíže za sebou, je Bosna a Hercegovina, zde už ale na pomoc výrazněji přispěla Evropská unie a mezinárodní společenství.³⁴

4.5 Krátký přehled zhroucených států s důrazem na státy africké

Jak už bylo řečeno výše, téměř všechny státy kromě těch „bez ohrožení“ vykazují určité znaky selhání alespoň jedné z obvyklých funkcí státu. Za nejvíce ohrožené státy považujeme skupinu *alert states*, tedy státy, jejichž FSI přesahuje 90 bodů. V této skupině se aktuálně, podle výsledků publikovaných v roce 2011³⁵, nachází celkem 35 států. Už čtyři roky

³⁴ The Fund for Peace, 2011

³⁵ tamtéž

na vrcholu žebříčku figuruje Somálsko. Přestože Somálsko oproti předchozímu roku kleslo o několik desetin bodu, situace v zemi je velmi špatná, a na základě současného dění v oblasti Afrického rohu³⁶ je pravděpodobné, že příští rok se jeho bodové hodnocení opět zhorší.

Dále sem patří dva státy, v nichž několik posledních let operují mezinárodní vojenské jednotky – Irák a Afghánistán. V obou zemích proběhla vojenská intervence zahraničních států pod vedením USA za účelem boje proto terorismu. Jak bylo řečeno v kapitole 4.2.2, zahraniční intervence je jednou z vnějších příčin vzniku zhroucených států. FSI vychází až od roku 2005, nemůžeme tedy zjistit údaje pro tyto země před počátkem bojů. Na základě celkové zprávy pro Irák³⁷ a pozorování nedávné situace v zemi můžeme ale snadno prohlásit, že v důsledku konfliktu vzrostl v Iráku počet ozbrojených násilných skupin, bezpečnostní aparát země, a samozřejmě také míra zahraničních intervencí. Tyto tři indikátory získaly v roce 2007 (prvním roce zprávy) maximální počet bodů. Následovány byly masivním útekem obyvatelstva, delegitimizací státu, porušováním lidských práv a frakcionalizací elit. Spolu s pozvolným stahováním zahraničních vojsk a přenecháním země její vlastní správě se situace zde pomalu uklidňuje (viz údaje za rok 2011), přesto však bude trvat ještě mnoho let, než se vše vrátí do stavu před vypuknutím bojů. Jen pro přehled, v roce 2005 byl Irák v indexu na 4. místě, nevyššího výsledku dosáhl o dva roky později, a od té doby jeho pozice stále klesá.

Situace v Afghánistánu je ještě o něco horší. Protože boj proti terorismu v rámci operace *Enduring Freedom* (Trvalá svoboda) zde začal dříve než v Iráku – 7. 10. 2001³⁸ a během krátké doby došlo ke znatelnému zlepšení oproti předchozími období, v prvním ročníku FSI obsadil Afghánistán 11. příčku³⁹. Následně se ale boje mezi radikálními islamisty a intervenujícími vojsky začaly znovu vyostřovat, a postavení Afghánistánu se začalo propadat. Nejdůležitějšími indikátory ovlivňujícími postavení země jsou opět jednoznačně zahraniční intervence, bezpečnostní aparát jako „stát ve státě“, legitimita státu, četný výskyt ozbrojených skupin a množství uprchlíků a IDPs.⁴⁰ Narozdíl od Iráku zde ale tento stav přetrvává i nadále.

³⁶ ČT 24, 2011

³⁷ The Fund for Peace, 2011

³⁸ ČT 24, 2010

³⁹ The Fund for Peace, 2005

⁴⁰ The Fund for Peace, 2011

Další země, zařazené mezi *alert states*, bychom mohli rozdělit do několika skupin⁴¹:

- **země, v nichž probíhá občanská válka nebo jiná forma vnitrostátního konfliktu či napětí:** Súdán, Demokratická republika Kongo (zde i za účasti zahraničních vojsk), Côte d'Ivoire, Středoafriická republika, Guinea, Jemen, Pákistán a další
- **země zasažené přírodní katastrofou nebo postižené ekologickými problémy:** Haiti, Čad, Etiopie nebo Somálsko
- **země postižené silnou korupcí a delegitimizací vlád, se špatným poskytováním veřejných služeb:** Guinea, Nigérie, Niger, Haiti, KLDR nebo Kyrgyzstán
- **země s vážnými ekonomickými problémy nebo nerovnoměrným ekonomickým rozvojem:** Zimbabwe, Malawi, Nigérie, Haiti, Sierra Leone nebo Libérie

Problémy v těchto zemích spolu často navzájem souvisejí, proto je možné uvést např. Haiti ve více skupinách. Navíc státy na vrchních příčkách indexu, spolu s tím, jak roste jejich celkové bodové ohodnocení, jsou často postihnuty ve více oblastech, a pak je těžké určit, které faktory mají na hodnocení největší dopad.

Mezi 35 nejvíce ohroženými státy podle indexu za rok 2011⁴², se nachází 22 států afrických. Jedná se o následující:

Stát:	Pozice v indexu za rok 2011:	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Somálsko	1.	1.	1.	1.	3.	7.	5.
Čad	2.	2.	4.	4.	5.	6.	7.
Súdán	3.	3.	3.	2.	1.	1.	3.
Dem. rep. Kongo	4.	5.	5.	6.	7.	2.	2.
Zimbabwe	6.	4.	2.	3.	4.	5.	15.
Středoafriická rep.	8.	8.	8.	10.	10.	13.	20.
Côte d'Ivoire	10.	12.	11.	8.	6.	3.	1.

⁴¹ zpracováno na základě FSI 2011 (The Fund for Peace, 2011)

⁴² The Fund for Peace, 2011

Guinea	11.	9.	9.	11.	9.	11.	16.
Nigérie	14	14.	15.	18.	17.	22.	54.
Niger	15.	19.	23.	22.	32.	44.	-
Keňa	16.	13.	14.	26.	31.	34.	25.
Burundi	17.	23.	24.	24.	19.	15.	18.
Guinea Bissau	18.	22.	27.	32.	38.	46.	-
Etiopie	20.	17.	16.	16.	18.	26.	30.
Uganda	21.	21.	21.	16.	15.	21.	27.
Kamerun	24.	26.	26.	33.	35.	36.	53.
Libérie	26.	33.	34.	34.	27.	12.	9.
Eritrea	28.	30.	36.	44.	50.	54.	55.
Sierra Leone	30.	28.	32.	31.	23.	17.	6.
Kongo	32	31.	30.	26.	26.	-	-
Malawi	33.	28.	28.	29.	29.	29.	-
Rwanda	34.	40.	45.	42.	36.	24.	12.

Tabulka č. 2: *Přehled a pořadí afrických kriticky ohrožených států (alert) v letech 2005 - 2011* (The Fund for Peace, 2011)

Pozn.: V roce 2005 a 2006 nebylo hodnoceno všech 177 států jako v letech dalších.

Na vrchních příčkách se od počátku vytváření indexu drží Súdán, Somálsko, Zimbabwe, Čad, Irák, DRK a Afghánistán, případně ještě Haiti nebo Côte d'Ivoire (tedy pouze tři mimoafrické země). Většina států po všechny měřené roky obsazovala pozice v rámci kriticky ohrožených států. Výjimkou je Eritrea, která dosáhla nejlepšího výsledku z celé skupiny, dále pak Kamerun nebo v posledních letech Rwanda.

Každý z těchto států sužují specifické problémy dané historií i nedávnými událostmi, přesto bychom ale mezi nimi mohli nalézt určité souvislosti. Především šlo, s výjimkou Libérie, o státy koloniální. Důsledky kolonizačních a dekolonizačních procesů se dnes zabývá mnoho autorů v několika různých odvětvích⁴³. Můžeme je rozdělit např. na politické, hospodářské, sociologické nebo psychologické, ale většinou bývají tyto sféry propojeny. Co měl však kolonialismus společného, bylo nadřazené chování kolonizátorů jakožto „širitelů pokroku“, viz termín „břemeno bílého muže“ – *white man burden*, případně „nadřazenost

⁴³ za všechny např. Klíma nebo Ferro

germánské rasy“. Následná dekolonizace zanechala kolonizované státy často zasažené v oblasti ekonomiky, politiky nebo kultury. Navíc byly hranice následnických států vytvořeny často uměle, čímž došlo k etnické a kulturní rozdrobenosti zemí.⁴⁴ Důsledky tohoto rozdělení nesou státy dodnes ve formě etnických konfliktů i politických a ekonomických problémů. Pozitiv kolonialismu je méně, za všechny jmenujme např. vytvoření dominantního úředního jazyku.

Dopady kolonialismu mají na současnou situaci v nejchudších afrických státech největší vliv. Z dalších problémů jmenujme např. soupeření Východu a Západu během Studené války, kdy se dvě dominantní ideologie právě v Africe střetávaly s největší silou (př. Angola), nebo vlivy globalizace a neokolonialismus ve formě cel a obchodních bariér, které brání těmto státům vyvážet o něco více než jen nezpracované plodiny a nerostné suroviny. Příčinou chudoby a rozpadu těchto států mohou být i nerostné suroviny obecně. Podle některých autorů⁴⁵ jsou právě státy bohaté na suroviny náchylnější k selhání vlád nebo k vypuknutí konfliktu, který následně poznamená celou zemi. A nejchudší africké země mají často velká naleziště nerostných surovin.

⁴⁴ Klíma, 2000, převzato z Horáková – Novotná, 2007

⁴⁵ Collier, 2007; Tomeš, 2007

5 Zimbabwe jako zhroucený stát

Na 6. místě Indexu zhroucených států se v roce 2011⁴⁶ umístilo jihoafrické Zimbabwe. Ačkoliv to není – vzhledem k dlouhému autoritativnímu režimu prezidenta Mugabeho - stát pro skupinu zhroucených států úplně typický, je vhodným a zajímavým příkladem pro tuto práci kvůli svému rychlému pádu na téměř úplně dno během několika let z původně (na africké poměry) vyspělé ekonomiky.

Při porovnávání žebříčků za několik let je znát, že se situace v zemi částečně, byť velmi pomalu, stabilizuje, protože ještě přede dvěma lety měla druhý nejvyšší FSI (se 114 body)⁴⁷. Nejhorší čísla Zimbabwe vykazuje v oblasti ekonomických faktorů. Právě extrémní inflace spolu s dalšími ekonomickými problémy a masivním odchodem obyvatelstva způsobily tak vysoké bodové ohodnocení v indexu. Pokud sečteme oba ekonomické indikátory (tedy nerovnoměrný ekonomický rozvoj a prudký ekonomický úpadek), dostaneme u Zimbabwe v průměru výsledek o hodnotě 19,04 bodu – to je nejvyšší podíl ekonomických faktorů na FSI ze všech měřených států. Pouze ve dvou letech od začátku měření, v prvním roce 2005 a poté až v roce letošním, obdrželo Zimbabwe výsledek nižší než 19 bodů. V čem se země naopak odlišuje od dalších kriticky ohrožených států, je míra zásahů vnějších aktérů. Právě tímto je tak zajímavá.

Situace v zemi však až donedávna tak špatná nebyla. Udělejme si tedy malý exkurz do moderní historie země a hledejme hlavní problémy a důsledky, které tento kolaps způsobily. Nejprve však bude následovat krátká kapitola se základními zeměpisnými údaji o Zimbabwe.

⁴⁶ The Fund for Peace, 2011

⁴⁷ tamtéž

5.1 Zimbabwe

Obrázek č. 2: Zimbabwe (CIA, 2011)

Ruwa, jeho populace narůstá podle některých odhadů až ke 2,5 mil. obyvatel⁵⁰. V celém Zimbabwe pak žije přibližně 12,1 mil. obyvatel (odhad 2011,⁵¹), většina ve zhruba 100km pásu kolem hlavního města a na spojnici Harare s druhým největším městem – Bulawayem, případně na komunikacích z Harare do okolních zemí. Velké části země, zejména na severozápadu, jsou obydlené jen velice řídko.⁵²

Přestože země leží v tropickém až subtropickém podnebném pásu, panují zde relativně příjemné klimatické podmínky. To je způsobeno zejména jejím reliéfem. Většina země se totiž nachází na náhorní plošině v nadmořské výšce nad 1000 m. n. m.

Proč je nadmořská výška a vůbec poloha země tak důležitá uvádí Paul Collier ve své knize *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím*⁵³. Více o jeho výzkumu a teoriích bude řečeno v šesté kapitole nazvané Zhroucené státy a rozvoj se zaměřením na Zimbabwe.

⁴⁸ BBC, 2011

⁴⁹ CIA, 2011

⁵⁰ Hulec, Olša Jr., 2008

⁵¹ CIA, 2011

⁵² Hulec, Olša, Jr., 2008

⁵³ Collier, 2007

5.2 Stručná historie země

Tato kapitola se bude zabývat jen nejnovější historií země po získání nezávislosti na Británii 18. dubna 1980⁵⁴. Teprve toto období, rámované autoritativní vládou Roberta Mugabeho a poznamenané postupným přebíráním moci od bývalých bílých obyvatel země a následným chudnutím země je pro tuto práci stěžejní.

Poté, co byl 4. března 1980, tedy šest týdnů před osamostatněním země, zvolen prvním ministerským předsedou Robert Mugabe, svět se začal obávat možného propuknutí násilí. V prvních letech po svém

Obrázek č. 3: *Robert Gabriel Mugabe* (Mataberland Freedom Party, nedatováno)

nástupu do úřadu však jednal jako brilantní politik, který neměl problémy ani s opozicí ani s bělošským obyvatelstvem a jehož jediným zájmem byla budoucnost a řádný rozvoj země, nově pojmenované Zimbabwe. Aby podpořil svá slova i činy, vytvořil mj. širokospektrální vládu za účasti svého politického oponenta a nejvýznamnějšího kritika – Joshuy Nkoma, předsedy politické strany *Svaz afrického lidu Zimbabwe* (Zimbabwe African People's Union – ZAPU). Sám Mugabe stál v čele své strany *Africký národní svaz Zimbabwe* (Zimbabwe African National Union – ZANU). I když obě strany vystupovaly proti sobě, v roce 1976⁵⁵ krátce spolupracovaly pod jednotným názvem *Vlastenecká fronta* (Patriotic Front – PF) za účelem vyjednávání s tehdejší rhodeskou vládou o podmínkách nezávislosti. Kromě Nkoma Mugabe dokonce jednal i s posledním rhodeským premiérem a de facto svým úhlavním nepřítelem Ianem Smithem a se zástupci bělošských farmářů, kterým v zemi patřila většina půdy. Navíc došlo k opětovnému nastartování ekonomiky, která posledních patnáct let stagnovala pod tíhou sankcí ze strany Británie a dalších zemí. Během této doby se musela ekonomika spoléhat jen sama na sebe a stala se tedy prakticky soběstačnou. Mugabe sice hovořil o socialistickém vládnutí, ale choval se přitom velmi liberálně a opatrně.

⁵⁴ CIA, 2011

⁵⁵ Hulec, Olša Jr., 2008

Na takto umírněná gesta slyšela světová veřejnost poměrně dobře, a protože se Zimbabwe konečně otevřelo okolnímu světu, začala do něj proudit spousta zahraničních investorů, kteří se věnovali prakticky všem odvětvím ekonomiky od školství po výstavbu hotelů. V letech 1980 – 1982 tak zimbabwská ekonomika prudce stoupala, stejně tak i export a produkce v některých odvětvích (textilní nebo potravinářský průmysl). I přes tyto skutečnosti ale ze země utíkaly tisíce bělošských obyvatel obávajících se možné změny směřování režimu. Odchod bělochů znamenal zejména zemědělství, které utrpělo už za občanské války probíhající během posledních let rhodeské vlády.

Z hlediska zahraniční politiky podporoval nový zimbabwský režim ostatní nově osamostatněné africké státy, stejně tak i osvobozenecká hnutí. Největší podporu našel Robert Mugabe v sousedním Mosambiku a v Tanzanii, jejíž tehdejší prezident Julius Nyerer byl jeho blízkým rádčem. Zimbabwe usilovalo také o ukončení apartheidního režimu v Jihoafrické republice. Z evropských socialistických států byly Zimbabwe nejbližší Jugoslávie, Rumunsko a Bulharsko, z těch ostatních pak především státy severní Evropy.

Postupně se ale začaly na povrch dostávat problémy. Jak kvůli rozporům mezi dvěma hlavními politickými stranami, tak i kvůli narůstajícím konfliktům mezi zbylými bělošskými obyvateli a novými pány půdy – v srpnu 1980⁵⁶ byl při násilném obsazení farmy zabit její majitel. Vláda měla problémy i s integrací armády do společnosti – v té nové totiž nebylo pro většinu vojáků místo, a navíc zde docházelo ke střetům dvou kdysi samostatných partyzánských armád: ZANLA, což byla ozbrojená složka ZANU, a ZIPRA, která podléhala vedení ZAPU.

Napětí v zemi využila Jihoafrická republika. Tamní režim sice zpočátku podporoval nezávislost Zimbabwe, ale nečekal vítězství Roberta Mugabeho, který ostře vystupoval proti apartheidu panujícím v JAR a naopak podpořil další osvobozenecká hnutí, např. v Namibii. JAR tak záhy přestala vidět v Zimbabwe vhodného partnera, a naopak začala podnikat kroky proti státu za účelem zanechání Zimbabwe ekonomicky závislého na Jihoafrické republice. Mohla přitom počítat s podporou místních bělochů a občanů s jihoafrickým pasem. Při následných vojenských operacích bylo zabito několik lidí a sabotována polovina zimbabwského válečného letectva. JAR se také snažila oslabit Zimbabwe hospodářsky

⁵⁶ Hulec, Olša Jr., 2008

pomocí omezení jeho exportu do své země. Při bojích v provinciích Jižní a Severní Matabelsko v roce 1982⁵⁷, jejichž příčinou byly vládní rozepře a následný útěk Joshuy Nkoma do Británie, poslala JAR do země své jednotky, aby pomáhaly posilovat chaos.

Situace v Matabelsku obývaném menšinovými Ndebely, kteří tradičně podporovali Joshuu Nkoma a ZAPU, se dále zhoršila po založení speciální ozbrojené složky podřízené přímo Mugabemu. Tato tzv. 5. brigáda přezdívaná šonským slovem *Gukurahundi* (lidová smršť, nebo také „prudký jarní déšť, který smyje nečistoty“) byla poprvé nasazena v lednu 1983 právě sem a po šesti týdnech za ní zůstalo až dva tisíce zabitých civilistů. Útisk Ndebeleů ještě posílil s blížícími se volbami v roce 1985 – byly zavírány školy a obchody a byl vyhlášen zákaz vycházení. Celkem padlo při těchto bojích až dvacet tisíc Ndebeleů a emigrovala polovina zbylé bělošské populace, asi 100 tisíc lidí.⁵⁸

Kromě ideologické podpory spřáteleným režimům poskytovalo Zimbabwe i pomoc vojenskou. Nejvýraznější podporu poskytlo sousednímu Mosambiku, který se zmítal ve víru občanské války mezi vládními jednotkami a povstaleckým hnutím *Mosambický národní odpor* (RENAMO). Pomoc byla reciproční, protože Mosambik v dobách rhodeské války poskytoval tehdejším zimbabwským partyzánům útočiště. Přítomnost zimbabwských jednotek zde trvala od června 1982 do dubna 1993⁵⁹ a postupem času se jejich množství a pravomoci zvyšovaly, přičemž úměrně tomu rostly i výdaje země na armádu (až 16 %). Přesto se ale Zimbabwe přítomnost v Mosambiku hodila, protože tak mohlo lépe bránit své zájmy na transportu ropy nové otevřeným ropovodem až do přístavu Beira. Kromě Mosambiku bojovaly zimbabwské jednotky i v Demokratické republice Kongo v roce 1998. Důvody pro tuto pomoc se liší. Hulec a Olša⁶⁰ ji uvádějí jako nezištnou podporu spřáteleného režimu, John Akokpari⁶¹ ale cituje Daniho Nabudereho, který naopak tvrdí, že i přes tato tvrzení byla pomoc Zimbabwe a dalších spojenců motivovaná především snahou tržít z konžského nerostného bohatství. Činnost zimbabwské armády ale byla finančně značně náročná a způsobovala zadlužení země, ačkoliv v polovině roku 1997 vláda přislíbila Světové bance a MMF, že sníží mj. výdaje na armádu.

⁵⁷ History World, 2008

⁵⁸ Hulec, Olša Jr., 2008

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ Akokpari, 2008

Roku 1985 proběhly parlamentní volby, které, stejně jako v předchozích případech, provázelo zastrašování opozičních politiků, a ve kterých opět zvítězila ZANU. Nkomova strana získala jen 19 % hlasů, ale ani s tímto výsledkem se Robert Mugabe nehodlal smířit, protože chtěl docílit sjednocení obou stran. To se mu nakonec podařilo 22. prosince 1987. Předcházela tomu ale dlouhodobá kampaň proti ZAPU včetně zákazů shromažďování jejich členů. Joshuu Nkomovi tak nakonec nezbyla jiná možnost, než dohodu o sjednocení podepsat. Poté, co se Mugabemu podařilo zlikvidovat jednu opozici, zaměřil se na tu bělošskou. Během krátké doby byly odsouhlaseny dvě změny ústavy. Tou první Mugabe zrušil veškeré politické mandáty zimbabwských bělochů a druhá jej jmenovala exekutivním prezidentem.⁶²

Počátkem 90. let začala být ekonomická situace v Zimbabwe dále neudržitelná kvůli vysokému přírůstku obyvatel, růstu nezaměstnanosti a vysokému schodku rozpočtu. Proto vláda v únoru 1991⁶³ zahájila změny ekonomiky navržené Mezinárodním měnovým fondem (tzv. SAP – Structural Adjustment Programme), které však přinesly další zbídačení chudého obyvatelstva a skokový nárůst nezaměstnanosti. Odmítala ale plnit některá nařízení MMF, např. snížení výdajů státního rozpočtu, zejména na armádu. Proti změnám se postavil *Zimbabwský kongres odborových svazů* (Zimbabwe Congress of Trade Unions – ZCTU) pod vedením *Morgana Tsvangirai*, na což vláda odpověděla vyhrožováním členům odborů. V letech 1991 – 1994⁶⁴ postihlo Zimbabwe extrémní sucho, a země tak poprvé od získání nezávislosti přestala být soběstačná v produkci potravin. Následný nárůst cen a platů způsobil inflaci přesahující 40 % ročně.

Dalším problémem, který Zimbabwe postihl na začátku 90. let, se stalo onemocnění AIDS. Vláda však o nemoci mlčela, a nemožnost prevence a nevědomost obyvatelstva způsobili, že už v roce 1991 žilo v zemi 7,5 % nakažených. K AIDS se přidala i tuberkulóza, což mělo nakonec za následek úmrtí především obyvatel v produktivním věku, snižování střední délky života a s tím spojené ekonomické problémy.

Rok 1995 je spojen s dalšími volbami, které opět na stávající situaci nic nezměnily, a také s ukončením první fáze SAP. Podařilo se sice liberalizovat část ekonomiky, ale vláda se

⁶² History World, 2008

⁶³ Hulec, Olša Jr., 2008

⁶⁴ tamtéž

odmítala pustit do privatizace státního majetku, a zejména odmítala snížit výdaje státního rozpočtu. Dokonce došlo k pozastavení vyplácení půjček ze strany MMF, což opět zesílilo inflaci. Tato situace vyvolala vlnu stávek odborů, které načas ochromily celou zemi. K výraznější změně ale nedošlo.

Rok 2000 měl být opět rokem volebním a kandidovat se tentokrát chystal i Morgan Tsvangirai, podporovaný zástupcem odborů a *Národním ústavním shromážděním*, majícím za cíl prosazení nezbytných ekonomických reforem. V září 1999 proto založil silnou opoziční stranu nazvanou *Hnutí za demokratickou změnu* (Movement for Democratic Change – MDC). Jednalo se o široké sdružení politických sil postavené na negaci vládní politiky. Aby si ZANU volby pojistila, zejména u voličů na venkově, snažila se prosadit novou ústavu, jejíž nejzávažnější změna měla spočívat v možnosti vlády znárodnit jakoukoliv zemědělskou půdu pro potřeby státu. V následném referendu ale novou ústavu odmítlo téměř 55 % voličů.⁶⁵

Otázka pozemkové reformy a vlastnictví půdy byla velmi důležitá. Během britské nadvlády totiž připadla bělošským farmářům všechna úrodná zemědělská půda. V roce 1980 jim patřilo 39 % veškeré půdy, ale dohromady ji vlastnilo jen 6 tisíc farmářů, zatímco na 41 % půdy hospodařily 4 miliony osob. Vláda sice postupně plánovala přerozdělit asi polovinu půdy černošským farmářům, ale k převodu půdy většinou nedošlo, ani po dohodě z mezinárodní konference svolané za tímto účelem v roce 1998. V únoru 2000 však začali bývalí váleční veteráni (s tichým svolením vlády) přepadat bělošské farmy po celé zemi, a během deseti dnů bylo obsazeno na 500 farem⁶⁶. I přes protesty farmářů a britské vlády však Mugabe hodlal v zabírání pokračovat.

Krátce po začátku obsazování se začala dále zhoršovat již tak špatná ekonomická situace. Zejména ve městech byl velký nedostatek pohonných hmot a potravin. K prudkému zhoršení krize ale došlo na podzim 2001, kdy MMF přestal Zimbabwe vyplácet půjčky. Následně poklesla hodnota zimbabwského dolaru na třetinu jeho hodnoty, a kvůli inflaci a nedostatku volně směnitelné měny byl v obchodech nedostatek základních potravin.

Veškeré další volby stále vyhrávala Mugabeho strana, ale roku 2000 jí poprvé vystala silná opozice ve formě MDC, která získala jen o necelá dvě procenta hlasů méně. Předseda

⁶⁵ History World, 2008
⁶⁶ tamtéž

MDC Tsvangirai poté kandidoval proti Mugabemu i v prezidentských volbách v roce 2002, ale zaostal za ním o 14 % hlasů. Přestože jejich průběh byl nejasný, nezávislá komise nakonec uznala platnost výsledku.⁶⁷

Sestupný kurs zimbabwského hospodářství dále pokračoval. Jedním z nejnápadnějších ukazatelů hospodářství byl kurz zimbabwského dolaru. V roce 2006 stál jeden americký dolar 250 tisíc zimbabwských. Místo bankovek, které už prakticky neměly žádnou hodnotu, byly zavedeny „platební šeky na doručitele – původně jako dočasné platidlo, ale po měnové reformě centrální banky zůstaly šeky jediným možným platidlem. Pokus zpomalit inflaci však opět neuspěl. Už za rok se inflační spirála rozjela neuvěřitelně rychle. Pro představu, jak to v zemi vypadalo, může posloužit následující citace⁶⁸:

„V lednu 2008 se mluvilo o inflaci přesahující 40 tisíc, v březnu v předvečer voleb to bylo přes 100 tisíc, v květnu 600 tisíc a na začátku června už 1694 tisíc procent. Měřit inflaci přestal i dosud efektivní statistický úřad, který na počátku roku 2008 lakonicky oznámil, že ji už není schopen spočítat, protože v obchodech není žádné zboží, a nejsou tudíž známy jeho ceny.“

Gilbert a Reynolds⁶⁹ tuto situaci dále doplňují. Zmiňují se o tzv. zimbabwských peněženkách (zimbabwan wallets), což byly normální batohy, které museli lidé brát s sebou do práce, aby si v nich mohli odnést týdenní mzdu.

Kromě inflace a směnného kurzu nebyly ani ostatní ukazatele moc pozitivní. Většina průmyslu pracovala jen na 10 – 20% výkon, distribuce elektrického proudu prakticky nefungovala, v zemi byl nedostatek pohonných hmot, potravin, hnojiv i osiva, a navíc přišlo Zimbabwe kromě půjček MMF i o většinu dalších finančních příjmů. HDP kleslo po roce 2000 o 40 % a vláda tuto situaci nedokázala nijak řešit. Kdysi velmi rozvinutá zemědělská výroba se prakticky zastavila, když vláda prohlásila veškerou půdu v Zimbabwe za majetek státu. Nedostatek financí dostal do problémů i zdravotnictví a školství, zhoršila se infrastruktura a Zimbabwe uvízlo v pasti způsobené zejména dlouhodobě špatnou politikou pod vedením Roberta Mugabeho, a nemohlo z ní uniknout.⁷⁰

⁶⁷ Infoplease, 2009

⁶⁸ Hulec, Olša Jr., 2008

⁶⁹ Gilbert, Reynolds, 2008

⁷⁰ Hulec, Olša Jr. 2008

Rok 2008 mohl přinést slibnou změnu. Proběhly totiž tzv. harmonizované volby, kdy se měly naráz uskutečnit volby do dolní komory parlamentu i do senátu, dále do volby do místních zastupitelstev a nakonec volby prezidentské. Po napjatých předvolebních bojích přišly překvapivé výsledky. Vládní strana byla poprvé poražena. Z 208 mandátů jich 110 získala opozice⁷¹, z toho frakce Morgana Tsvangirai (která se již dříve odštěpila od *Hnutí za demokratickou změnu*, ale fungovala dále pod stejným názvem) 99 křesel. Podobně dopadly i volby do senátu. Takový výsledek vládu překvapil, a proto zastavila sčítání výsledků prezidentských voleb. Teprve po 34 dnech bylo oznámeno, že vítězem prvního kola se s těsným náskokem stává Tsvangirai. Ten ale výsledek odmítl, označil volby za zfalšované, protože podle svých průzkumů měl jednoznačně zvítězit již v prvním kole, a do druhého kola nakonec kvůli útokům na své stoupence nenastoupil. 27. června tak Robert Mugabe mohl oznámit své znovuzvolení.⁷² Pod mezinárodním nátlakem ale nakonec souhlasil se spoluprádou a Tsvangirai se stal předsedou vlády. Přesto ale Mugabe netají svou nechuť k jakékoliv politické spolupráci.⁷³

Situace v zemi nadále zůstává velice špatná, a i když se díky opoziční kontrole daří zabránit dalšímu ekonomickému úpadku (viz srovnání FSI za rok 2008 – 2011⁷⁴), ještě dlouho potrvá, než se země vrátí alespoň do stavu před rokem 2000.

5.3 Dopady na rozvoj

Tato kapitola bude obsahovat shrnutí, jak historické souvislosti v kapitole 5.2 ovlivnily rozvoj země.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zimbabwe	15.	5.	4.	3.	2.	4.	6.

Tabulka č. 3: *Pozice Zimbabwe ve FSI v letech 2005 – 2011* (The Fund for Peace, 2011)

Ačkoliv nejhorších výsledků dosahuje Zimbabwe v ekonomických indikátorech, i další hodnocené faktory na tom nejsou o moc lépe. Populace Zimbabwe je extrémně chudá - HDP

⁷¹ Infoplease, 2009

⁷² Hulec, Olša Jr., 2008

⁷³ BBC, 2011

⁷⁴ The Fund for Peace, 2011

na osobu dosahuje pouze 400 dolarů.⁷⁵ Je také potravinově nesoběstačná, což spolu s vysokou mírou lidí nakažených HIV/AIDS, která je jedna z nejvyšších na světě, nutí velké množství obyvatel opouštět svou vlast – indikátor č. 4 (trvalý odchod obyvatelstva) vykazuje nejhorší výsledek ze všech států pro rok 2011. Právě tyto důvody způsobují vysoké bodové ohodnocení v Indexu v oblasti sociálních indikátorů (v průměru 9,3). Jen množství IDPs se zvolna snižuje.

Dlouhou dobu dosahovala zimbabwská ekonomika nejnižších údajů téměř ve všech charakteristikách. Země je poznamenána hyperinflací, obrovským zahraničním dluhem a dlouhodobým negativním růstem. Přesto se díky politickým změnám v posledních dvou letech její ekonomická situace postupně zlepšuje. V indikátoru č. 6 ve FSI (prudký ekonomický pokles) za tu dobu kleslo skóre Zimbabwe o 1 bod, zatímco nerovnoměrný ekonomický rozvoj (5. indikátor) se zlepšil podle indexu o půl bodu. I přes tento pokles je to však druhý nejhorší výsledek ze všech států pro letošní rok. V loňském roce také zaznamenala ekonomika Zimbabwe první pozitivní růst HDP za více než 20 let.⁷⁶

Během Mugabeho diktátorské vlády se korupce a porušování lidských práv rozšířily do celé země. Navíc ti, kteří porušují zákony a utiskují obyvatele (např. bývalí váleční veteráni) bývají často omilostněni. Vláda jedné strany sice skončila volbami v roce 2008, ale Mugabe dál pokračuje ve využívání bezpečnostních sil země za účelem zastrasování opozičních lídrů a snaží se znovuzískat moc v zemi navzdory platné dohodě o sdílení moci. I když si země v Indexu zhroutených států za poslední rok polepšila téměř ve všech politicko-vojenských indikátorech, tyto změny jsou jen nepatrné, a ve všech případech (s výjimkou „zásahu vnějších aktérů“) dosahují tyto indikátory hodnoty vyšší než 9 bodů.⁷⁷

Tabulka č. 3 dobře dokumentuje historický vývoj země rozebraný v kapitole 5.2. Nejlepšího výsledku dosahovalo Zimbabwe v roce 2005, poté se však inflace prudce urychlila a prohloubila ekonomický propad země. Stav za rok 2009 reflektuje politické změny a následné spory ohledně toho, kdo bude zemi vládnout. Od té doby pozice Zimbabwe stoupala každý rok o dvě pozice, a dá se předpokládat, že tento stav bude pokračovat i

⁷⁵ The Fund for Peace, 2011

⁷⁶ tamtéž

⁷⁷ tamtéž

nadále. Přesto, navzdory dohodě mezi Mugabem a Tsvangiraiem, zůstává Zimbabwe vysoce nestabilní zemí.

6 Zhroucené státy a rozvoj (se zaměřením na Zimbabwe)

Jak už vyplývá z názvu, tato práce má za cíl vysvětlit a zmapovat komplikace v rozvoji států považovaných za zhroucené. Tato kapitola se pak bude zabývat konkrétními důvody, proč se státy nemohou ze své situace vymanit a postupně se rozvíjet.

6.1 Nejchudší země světa

Paul Collier ve své knize *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím*⁷⁸ nastiňuje chmurnou skutečnost. Po dlouhou dobu se svět domníval, že zde žije miliarda relativně bohatých lidí v rámci rozvinutých zemích, a na druhé straně pak pět miliard obyvatel světa chudého. Tímto způsobem také byla orientována rozvojová pomoc. Fakt je ovšem takový, že tento stav už brzy, pravděpodobně kolem roku 2015, nebude aktuální. Většina ze zmíněných pěti miliard totiž žije v zemích, které se, zejména od 80. let, velmi rychle rozvíjejí. Pořád zde však zbývá asi 20 % obyvatel, jejichž státy stojí na samotném okraji, nadále zaostávají a navíc se i často rozpadají. Proti sobě tak nyní stojí pět miliard obyvatel, kterým se daří relativně dobře, a jedna miliarda, která prakticky uvázla na dně. Těmto nejchudším zemím říká Collier *země spodní miliardy*. Není pochyb, že tyto státy můžeme zahrnout právě mezi zhroucené státy, resp. mezi nejvíce ohroženou skupinu *alert states*, jak je hlavním problémem této práce.

Ekonomický růst v těchto zemích stagnuje nebo je rovnou záporný – jen od útoků 11. září 2001 poklesly příjmy v zemích spodní miliardy o 5 %⁷⁹. K ekonomické stagnaci se přidávají další problémy: vnitrostátní konflikt, humanitární katastrofa, špatná politická situace apod. Z výše uvedených charakteristik vyplývá, že Zimbabwe mezi nejchudší země světa zařadit můžeme. Jeho ekonomická situace, způsobená především dlouhodobě špatnou vládní politikou, je na základě měření FfP⁸⁰ nejhorší ze všech pozorovaných států.

Zemí spodní miliardy se navíc většinou téměř netýká rozvojová pomoc, kterou rozvojovým zemím poskytují země rozvinuté. V těchto zemích jsou totiž podmínky často tak drsné, že je pak obtížné přimět zaměstnance, aby do nich šli pracovat. Ne, že by zde

⁷⁸ Collier, 2008

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ The Fund for Peace, 2011

rozvojová pomoc neprobíhala vůbec, ale je značně omezená, zpravidla jen na méně rizikové regiony.

Collier dále uvádí⁸¹, že důvodem, proč si zmíněné země vedou tak špatně a bez vnější pomoci nejsou schopné se z této situace dostat je, že jsou uvězněny v některé z rozvojových pastí. Konkrétně zmiňuje čtyři nejdůležitější **pasti**: past konfliktu, past přírodních zdrojů, past spočívající ve špatné poloze a špatných sousedech a past způsobenou slabou vládou v malé zemi. Jiným chudým zemím se podařilo před hrozbou pádu do některé z pastí uniknout a nyní je řadíme mezi země se středními příjmy. Bohužel je dnes prostředí světového trhu, které tehdy, v 80. letech, pomohlo nastartovat ekonomický růst u dalších zemí, mnohem nepřátelštější, a právě to je důvod, proč se nejchudší země nedokážou samy vymanit ze zmiňovaných pastí. Dalším specifikem těchto zemí je, že 70 % se jich nachází v Africe a jde převážně o země malé. V následující kapitole budou podrobněji rozebrány jednotlivé pasti.

6.2 Rozvojové pasti

Rozvojové pasti spolu se současným nastavením světového trhu brání státům uniknout z jejich postavení mezi zeměmi spodní miliardy. Žádná z těchto pastí není důležitější než ostatní, dokonce se mohou doplňovat, jedna může podmínit druhou, a také může být stát chycen do více než jedné pasti. Tato kapitola se tedy bude zabývat tím, jaké dopady mají na postavení států jednotlivé pasti.

6.2.1 Past konfliktu

Ke konfliktům dochází ve všech společnostech – je jejich přirozenou součástí. Některé z nejchudších zemí spodní miliardy ale uvázly v opakujících se vnitřních konfliktech, které mohou trvat i desítky let. Např. v případě Súdánu, kde probíhala občanská válka mezi severem a jihem země 50 let, s jedenáctiletou pauzou mezi roky 1972 a 1983!⁸² Problémem obvykle není konflikt samotný, ale jeho forma. V zásadě můžeme vymezit formy dvě:

⁸¹ Collier, 2008

⁸² Rumanová, 2011

a) **občanská válka**, což je výraz pro organizovaný boj, v jehož průběhu zemře nejméně tisíc osob a v němž každá ze stran utrpí minimálně 5% ztráty. Navíc musí být do konfliktu aktivně zapojena vláda daného státu.⁸³

b) **státní převrat** - takto jsou nazývány případy náhlé změny politické situace v zemi

Nicméně oba druhy konfliktů jsou nákladné a existuje velká pravděpodobnost, že se budou opakovat, což zemi drží právě v pasti konfliktu. Zimbabwe je ale z hlediska pasti konfliktu poněkud atypický příklad. Sice si prošlo obdobím občanské války ještě před získáním nezávislosti, ale od té doby drží moc pevně v rukou Robert Mugabe, žádný významnější pokus o státní převrat v zemi nebyl zaznamenán, a občasné střety jsou zpravidla politicky motivované a mají zastrašit případnou opozici. I násilí proto menšinovému etniku Ndebelů v 80. letech mělo za cíl odradit je od účasti ve volbách.⁸⁴

6.2.1.1 Občanská válka

Občanská válka je jeden z druhů vnitrostátních konfliktů. Jak bylo uvedeno o něco výše, většina zemí spodní miliardy se nachází v Africe. Z hlediska množství konfliktů také vede Afrika, ale na rozdíl od konfliktů, které dříve probíhaly v Evropě, a střetů, které můžeme zaznamenat jinde ve světě, v Africe tvoří většinu konfliktů konflikty vnitrostátní. Například mezi roky 1990 a 1997 proběhly v Africe pouze dva spory mezi státy (Libye/Čad a Rwanda/Uganda, zatímco zbylých 14 konfliktů bylo vnitrostátních. Navíc bychom v Africe nenašli mnoho států, které by nebyly nějakým konfliktem poznamenány. Dokonce i Zimbabwe, o kterém pojednávala předchozí kapitola a které bylo kdysi ideálním příkladem politické stability a ekonomického rozvoje v jižní Africe, si prošlo občanskou válkou mezi tehdejším rhodeským vojskem a černošskou opozicí.⁸⁵

V zemích spodní miliardy existuje mnohem větší pravděpodobnost, že se z občanské války stane past. Podle Colliera⁸⁶ existují tři podněty, které způsobují náchylnost těchto zemí k propuknutí občanské války. Jedná se o důsledky nízkých příjmů, pomalého růstu nebo ekonomické stagnace, a závislosti na vývozu nerostných surovin. Dalšími faktory zvyšujícími náchylnost zemí k občanské válce jsou existence rozsáhlé diaspory schopné financovat

⁸³ Skoumal, 2007

⁸⁴ Hulec, Olša Jr., 2008

⁸⁵ Laremont, 2002; převzato z Akokpari, 2008

⁸⁶ Collier, 2007

odbojové skupiny, dále existence více etnik žijících v jednom státě a fyzicko-geografický reliéf. Občanské války navíc často trvají dlouho, zejména pokud byla země na začátku chudá. Následná válka totiž živí určité zájmové skupiny, které pak nemají zájem ji ukončit.

Collier spolu se svou spolupracovnicí Anke Hoeffleovou odhaduje průměrné náklady občanské války pro zemi, kde konflikt probíhá, a její blízké okolí na 64 mld. dolarů.⁸⁷ To je částka, která značně převyšuje HDP daných států⁸⁸ a způsobuje, že země zažívá stále větší hospodářský úpadek. I kdyby země začala ekonomicky růst, existuje v každém pětiletém období riziko až jedna ku šesti, že válka začne nanovo, a v takovém případě by došlo k anulaci veškerého růstu, ke kterému došlo v dobách míru. Pro mnohé obyvatele se pak stane zabíjení a válčení jediným způsobem, jak si ve zbídačené zemi vydělat na živobytí. Tak i po uzavření příměří dochází ke společenskému násilí a narůstá např. počet vražd. Postižené země samy nemají moc možností, jak se vymanit z pasti konfliktu, pokud jim nepomohou jiné státy zvenčí. Například Demokratická republika Kongo, kde v současnosti probíhá naráz více než jeden ozbrojený konflikt⁸⁹, by potřebovala přibližně padesát let, aby se při své dnešní míře růstu dostala zpátky na úroveň, na které byla v roce 1960. Bohužel zde existuje velmi vysoká šance na to, že země těch padesát let bez válečného konfliktu nevydrží.

Toto doplňuje Martin Kubata⁹⁰. Tvrdí, že občanské války mohou na stát působit ve dvou rovinách – přímo, a v nepřímé interakci. Přímou působí na státní struktury v případě, že v jejich rámci probíhá. Může dosahovat různých stupňů gradace, od nichž se poté dále odvíjí další ukazatele – míra násilí ve společnosti a míra společenské destrukce. Za nepřímé působení občanské války Kubata považuje společensko-psychologický kolaps, který se projevuje ještě mnoho let po skončení konfliktu. Často je totiž v následném postkonfliktním vývoji těžké od sebe oddělit znepřátelené strany. Pokud v nějaké zemi občanská válka probíhá, existuje šance, že zde bude mezinárodní společenství intervenovat, aby předešlo úplné katastrofě. Domácí struktury by pak byly nahrazeny a mezinárodní společenství by se snažilo situaci uvnitř země stabilizovat. Nedávná historie nám dala příklady jak úspěšných mezinárodních zásahů (Bosna a Hercegovina) i těch méně úspěšných (Somálsko).

⁸⁷ Collier, 2007

⁸⁸ Světová a česká ekonomika, 2011

⁸⁹ Krčková, 2010

⁹⁰ Waisová a kol., 2007

Jiří Tomeš⁹¹ zase uvádí, že ke konfliktům dochází častěji v místech, kde jsou hranice určeny uměle. Zde konflikty plynule překračují hranice a jejich dopady na sousední státy jsou stále významnější. Vzhledem k tomu, že téměř všechny hranice afrických států jsou umělé, dochází k podobnému přelévání konfliktů nejčastěji právě zde (viz Libérie – Sierra Leone, Súdán – Čas, Etiopie – Somálsko nebo DRK – Rwanda).

6.2.1.2 Státní převrat

Další formou konfliktu je státní převrat, tedy např. situace, kdy moc v zemi převezme armáda daného státu (např. Myanmar). I když ve většině zemí světa už k převratům zpravidla nedochází, země spodní miliardy jsou v tomto výjimkou. Převraty nejsou tak násilné a nemívají tak katastrofální důsledky jako občanské války. Rozhodně ale zdůrazňují politickou nestabilitu, která poškozují ekonomický rozvoj země.

Důvody pro státní převrat bývají podobné jako v případě občanských válek. Významnými rizikovými faktory jsou nízký příjem státu a nízký ekonomický růst. V případě Afriky jde také o dominanci jednoho etnika – státy, kde pohromadě žije více etnik, přičemž jedno má výraznější převahu, jsou více náchylné k vypuknutí převratu. V případě převratů nehrají roli nerostné suroviny. Narozdíl od povstání, kdy ten, který je chce provést, potřebuje nejprve získat prostředky, např. z prodeje surovin, v případě převratů už armáda dostala předem zapláceno od vlády, kterou se chystá svrhnout, a nepotřebuje tedy shánět finanční zdroje. K většině převratů dochází na území Afriky, ale ne proto, že by to byla Afrika, nýbrž proto, že zde převažují chudé země, z nichž mnoho je součástí zemí spodní miliardy. V těchto zemích tak dochází k zajímavému paradoxu, kdy armády, jejichž původním a normálním účelem je ochraňovat vládu a území státu, naopak tuto vládu ohrožují.

6.2.2 Past přírodních zdrojů

Tato past se týká nejchudších zemí, které mají velké zásoby nerostných surovin. Tyto země jsou však specifické tím, že ani jejich velké zásoby nerostných surovin nejsou schopny zajistit jim postup mezi země se středními příjmy, jako tomu bylo v případě dříve chudých států – např. Kuvajtu nebo Saúdské Arábie, které sice mají obrovské zisky z těžby ropy a z těchto prostředků jsou schopné financovat rozvoj země, přesto je však kvůli jejich

⁹¹ Tomeš, 2007

jednostranně zaměřené ekonomice řadíme mezi méně rozvinuté státy. Země spodní miliardy jsou v této kategorii zastoupeny celkem výrazně – 29 % obyvatel⁹² žije v zemích, jež jsou chyceny do pastí přírodních zdrojů.

Tato past je způsobena následující skutečností. Aby občané státu mohli nakupovat dovozní zboží, musí produkovat zboží sloužící na vývoz, které pak emituje zahraniční měnu, kterou se platí zboží z dovozu. Už v 70. letech ale přišli ekonomové s tvrzením, že „vývoz přírodních zdrojů způsobuje, že měna dané země se ve srovnání s jinými měnami zhodnocuje. V důsledku toho ztrácejí ostatní vývozní produkty svou konkurenceschopnost, přestože by mohly být nejvhodnějším nositelem technologického pokroku.“⁹³ Toto vysvětlení nazvali *holandská nemoc*. Pokud tedy určitá chudá země vlastní větší nerostné bohatství, jehož vývozem získává zahraniční měnu, ostatní produkty, které země vyváží, pak ztrácejí svoji hodnotu. Zboží, s nímž nelze obchodovat na mezinárodním poli, např. místní služby nebo potraviny určené pro vlastní spotřebu, se následně zdražuje, což poškozuje jeho výrobce. Holandská nemoc tak může zastavit růst země potlačením těch aktivit, které by za jiných podmínek měly šanci k rozvoji, např. služeb. Výnosy z nerostných surovin jsou navíc nestálé a mohou vést ke krizím.

Kromě holandské nemoci, jak uvádí např. Jiří Tomeš⁹⁴, jsou navíc země bohaté na přírodní zdroje, zejména ty snadno kontrolovatelné, náchylnější k výskytu konfliktů, protože jednotlivé zájmové skupiny se snaží získat kontrolu nad ložisky, a posléze se tak mohou ocitnout v pasti konfliktu, které byla popsána výše.

I v tomto případě se výše popsané tendence v Zimbabwe neprojevují. Disponuje sice relativně velkými zásobami mědi, uhlí nebo zlata⁹⁵, ale žádná ze surovin nepřevažuje natolik, aby se v zemi projevil účinek holandské nemoci. Zimbabwe tradičně vyváželo spíše zemědělské produkty, ale za současné situace již nedokáže vypěstovat dostatek plodin na export.

⁹² Collier, 2007

⁹³ tamtéž

⁹⁴ Tomeš, 2007

⁹⁵ CIA, 2011

6.2.3 Past špatné polohy a špatných sousedů

Třetí, neméně důležitou pastí, je past spočívající ve špatné poloze chudých států a v nevhodných sousedních zemích. Týká se pouze vnitrozemských států. Na základě výzkumu Jeffreyho Sachse a jeho spolupracovníků⁹⁶ je zřejmé, že je-li některá země obklopena pouze souší, ubírá to z tempa jejího ekonomického růstu přibližně půl procenta. Neznaменá to sice, že vnitrozemské země musí nutně být chudé, viz např. Švýcarsko, nebo jeden z nejrozvinutějších subsaharských států – Botswana, přesto ale 38 % obyvatel spodní miliardy žije právě ve státech, které nemají přístup k moři.⁹⁷ Jedním z faktorů komplikujících rozvoj těchto států jsou vysoké přepravní náklady surovin a zboží do přístavů ležících v sousedních zemích. Tyto náklady ale nesouvisí s přepravní vzdáleností, nýbrž závisí na tom, kolik sousední státy investovaly do dopravní infrastruktury. Tyto sousední státy tak představují celkem závažnou překážku v prosazování se na poli mezinárodního obchodu. Mohou však zároveň sloužit i jako trhy a odbytiště států vnitrozemských. Zde ovšem záleží na ekonomické vyspělosti okolních států a jejich otevřenosti a ochotě spolupracovat se svými sousedy. Některé trhy jsou totiž příhodnější než jiné a některá sousedství mají větší význam pro rozvoj vnitrozemských států.

6.2.3.1 Reálné příklady špatného sousedství

Pokud bychom porovnali například již výše zmíněné Švýcarsko s Ugandou, což jsou samozřejmě extrémně odlišné příklady, dospěli bychom k následujícímu závěru. Švýcarsko sousedí se čtyřmi rozvinutými státy (pokud nebudeme počítat Lichtenštejnsko, které má se Švýcarskem uzavřeno celní unii), jejichž ekonomiky dokáží tu švýcarskou podporovat a stimulovat i přes údajně nepříliš výhodnou vnitrozemskou polohu Švýcarska. Švýcarský trh se poté recipročně zaměřuje především na své okolní státy.

Naproti tomu Uganda sousedí s Keňou, která už dlouhou dobu ekonomicky stagnuje, i navzdory na africké poměry čilému cestovnímu ruchu⁹⁸, a v současnosti se teprve pomalu vzpamatovává z vleklé povolební krize, během které v roce 2008 zahynulo více než tisíc obyvatel⁹⁹. Následkem toho jsou její pozemní komunikace natolik špatné, že se stává

⁹⁶ Sachs, Mellinger, Gallup, 2001

⁹⁷ Collier, 2007

⁹⁸ Afrika – Keňa, 2011

⁹⁹ ČT 24, 2008

doprava ugandského zboží přes Keňu velmi nákladnou. Dále pak Uganda sousedí se Súdánem, který je v žebříčku FSI za rok 2011 na třetím místě¹⁰⁰, a kde prakticky nepřetržitě probíhá občanská válka. Skutečnost, že zde 9. července 2011 vznikl namísto stávajícího Súdánu nový stát – Jižní Súdán, který byl 14. července přijat jako 193. stát OSN¹⁰¹ – situaci v Ugandě moc nezmění. Demokratická republika Kongo jako další soused (v žebříčku FSI na čtvrtém místě) je země, kde vláda nemá prakticky žádnou moc a kde volně operuje několik povstaleckých armád a dalších ozbrojených celků. Zbývá Tanzanie, která na Ugandu dokonce jednou zaútočila (v roce 1979 za vlády Idiho Amina¹⁰²) a Rwanda, která je stejně jako Uganda vnitrozemskou zemí. Ani jeden z těchto států tedy nedokáže podpořit růst ugandské ekonomiky a spíše způsobí její stagnaci či pokles.

6.2.3.2 Výhody dobrého sousedství a africká specifika

V předešlé podkapitole bylo na reálných příkladech doloženo, jakou výhodou nebo nevýhodou mohou být špatné sousední státy. Situace vnitrozemských států ale nemusí být tak zlá, pokud se v nich nacházejí dostatečně velká naleziště nerostných surovin. Jednou z takových zemí je například jihoafrická Botswana. Tyto přírodní zdroje totiž většinou mají tak vysokou hodnotu, že vnitrozemská poloha tyto státy znevýhodňuje jen minimálně. Znevýhodnění se i přesto dotýká 30 % států spodní miliardy, které nerostným bohatstvím neoplývají.

Bez ohledu na svou polohu profitují všechny státy z růstu okolních zemí. Narozdíl od států, které mohou využívat své výhodné přímořské polohy, se ty vnitrozemské musejí spolehnout pouze na své sousedy. Všeobecně však platí, že pokud vzroste HDP v okolní zemi o jedno procento, zrychlí to růst domácí ekonomiky o 0,4 %. U vnitrozemských států je tento efekt přelévání ještě vyšší – dokonce 0,7 %. Tyto státy se tedy snaží, aby byl ekonomický růst jejich sousedů co nejvyšší. To však může fungovat pouze v případě, že tyto státy nejsou také chyceny v některé z dalších pastí.

Podobně jako u předchozích pastí, i u pasti špatné polohy je kombinace problémů vnitrozemských států převážně africkou záležitostí. 99 % obyvatel spodní miliardy, jejichž země je obklopena souší, neoplývá přírodními zdroji a navíc má špatné sousedy, totiž žije

¹⁰⁰ The Fund for Peace, 2011

¹⁰¹ Orel, 2011

¹⁰² Onwar, 2000

právě v Africe. Pokud se ve zbytku světa historicky vyskytla oblast v podobné situaci, zpravidla se raději připojila k některému z okolních států, než aby existovala samostatně. Situace v Africe je však specifická, protože státy zde až na výjimky vznikaly ne na základě podobných znaků (např. etnických), ale z rozhodnutí koloniálních mocností, kterým tato území předtím náležela. Navíc Afrika je unikátní i v tom ohledu, že vnitrozemské státy se zde, v protikladu se zbytkem světa, neorientují na své sousedy, díky nimž by se mohly jejich ekonomiky rozvíjet mnohem rychleji. Jejich infrastruktura i politická opatření se totiž orientují buď na domácí, nebo na světový trh, a sousední státy jim vlastně stojí v cestě. Proto se efekt přelévání projeví v těchto státech posílením ekonomiky jen o 0,2 %, tedy o velmi nízkou hodnotu.

Zimbabwe se problémy spojené s nevhodnými sousedními zeměmi netýkají, protože je obklopeno prosperujícími státy – JAR, Botswanou a Zambií. Navíc Jihoafrická republika je, spolu s Británií, jeho klíčovým obchodním partnerem, protože z ní pocházelo 30 až 40 % veškerého dovozu a více než čtvrtina zimbabwského vývozu směřovala právě sem. Stejně tak nemá Zimbabwe žádné problémy s vnitrozemskou polohou, protože devět desetin jeho zahraničního obchodu bylo dopravováno přes území JAR a zbylých deset procent přes spřátelený Mosambik, kde Zimbabwe bojovalo mj. i kvůli zajištění tranzitní komunikace do přístavu. Navíc se zdá, že se Zimbabwe netýká ani výše zmíněné africké specifikum s přeléváním ekonomického růstu, protože než v něm došlo k úpadku, dokázalo dobře využít růst sousedních zemí.

6.2.4 Špatná vláda v malé zemi

Poslední z rozvojových pastí je podle Colliera špatná vláda¹⁰³. Způsob vládnutí a domácí politika se odrážejí na ekonomickém růstu země. Existuje však značná asymetrie mezi následky dobrého a špatného vládnutí. Zatímco dobré vládnutí (good governance) a správné kroky při řízení státu mohou jeho růst urychlit o deset procent, více však ne, špatné řízení státu a nesprávná opatření mohou zemi k úplnému úpadku a hospodářskému kolapsu. Přestože však dobré vládnutí a správná politická opatření pomáhají zemi v růstu, nemohou výrazně pozvednout ekonomickou úroveň státu, kde k tomu není potenciál – například v případě Malawi, které je velmi chudé v oblasti přírodních zdrojů.

¹⁰³ Collier, 2007

I když dokáže špatné vládnutí zpomalit nebo obrátit ekonomický růst země na dlouhou dobu, přesto však nutně nemusí znamenat past. Země se totiž mohou se svých chyb poučit. Typickým příkladem je Čína. Po kulturní revoluci, která probíhala v letech 1966 – 1976¹⁰⁴ a zanechala zemi poničenou a destabilizovanou, přišel obrat, který vyústil v obrovský hospodářský úspěch. Podobně na tom byla i sousední Indie. Většinou však platí, že špatné vládnutí nakonec dovede zemi k hospodářskému úpadku. Pokud se v takové zemi najde osoba ochotná připravit a prosadit potřebné reformy, může záhy narazit na nejrůznější problémy. K vytvoření reformy není zapotřebí pouze ochota a dobrá vůle, ale také potřebné znalosti. V zemích s podstatně nižšími příjmy ovládaných špatnou vládou však většinou chybí dostatečně kvalifikovaní lidé. Ti, jež mají požadované vzdělání a schopnosti totiž většinou emigrují. Proto často zpočátku slibné reformy nakonec vůbec neproběhnou. Překvapivě často ale k reformám dochází po právě skončené občanské válce. I když je situace v zemi bezprostředně po válce špatná, během několika let zpravidla dochází k výraznému zlepšení. Konflikt totiž nakonec dá vítězným reformním silám (za předpokladu, že tato hnutí opravdu zvítězí) příležitost své reformy konečně uskutečnit. Postupné zlepšování pak může probíhat až do okamžiku, kdy země unikne z pasti špatné vlády. Může však dojít k tomu, že se situace v průběhu zavádění reformy zvrátí a země se opět ocitne v počátečním stadiu, v horším případě dokonce na počátku nového konfliktu. Existuje také třetí možnost, že země zůstane v neutěšeném stavu stagnace. Z výzkumu Paula Colliera s Lisou Chauvetovou¹⁰⁵ vyplývá, že reformy mají větší šanci na úspěch, pokud má země vysoké příjmy, velké množství obyvatel a vysokou gramotnost. Naopak šance na úspěšné provedení klesají v případě, kdy vládli vůdce státu dlouhou dobu, když v zemi došlo k příznivým změnám z hlediska obchodu, a pokud si společnost v nedávno době prošla občanskou válkou. Občanské války tedy paradoxně podporují reformní snahy, ale na druhou stranu pak dávají menší šanci na dlouhodobý úspěch těchto reform. Naopak země s velkým množstvím vzdělaného obyvatelstva má vysokou pravděpodobnost na vznik reformy i jejich prosazení v dalších letech.

Extrémním příkladem špatného vládnutí je právě Zimbabwe, které se po hospodářské reformě a zabránění zemědělské půdy a farem bílým farmářům dostalo do situace, kdy inflace a nedostatečná kvalifikace nových majitelů této půdy přivedla kdysi na africké poměry nebývale prosperující ekonomiku až na samé dno. Vláda Roberta Mugabeho, trávající už více

¹⁰⁴ Leccos, 2009

¹⁰⁵ Collier, 2007

než třicet let, vyvolala v důsledku nadměrných výdajů státního rozpočtu (zejména na armádu a byrokratický aparát) a následném zastavení půjček MMF v rámci programu SAP inflaci nebývalých rozměrů. Kvůli inflaci poklesl výkon hospodářství země na 10 %, chybí zde základní potraviny a nezbytné suroviny, a nadále pokračuje útěk obyvatelstva, zejména zbylých bělochů, do zahraničí.¹⁰⁶

Ačkoliv je situace v zemích, které se ocitly v některé z výše zmíněných rozvojových pastí, vážná, ani zdaleka však nemusí být bezvýchodná. Velmi často závisí na vnitropolitických podmínkách a na vztazích s okolními státy. Přesto se však tyto země málokdy dokáží vymanit z pastí samy, a pak potřebují zahraniční intervenci. O možných příkladech pomoci těmto zemím bude pojednávat poslední kapitola.

¹⁰⁶ Hulec, Olša Jr., 2008

7 Možná řešení a výhledy zhroucených států

V minulé kapitole bylo zmíněno, že nejchudší státy světa, tzv. země spodní miliardy, které z velké části obsazují i přední příčky Indexu zhroucených států, často vězí v některé z rozvojových pastí v jejichž důsledku země stagnuje nebo se dokonce propadá, a její rozvoj se tím komplikuje. Tato kapitola se bude v první části věnovat obecným způsobům, jak z těchto pastí uniknout. Druhá část se pak bude zabývat výhledy rozvoje Zimbabwe.

7.1 Obecné závěry

Ve druhé části své knihy *Miliarda nejchudších*¹⁰⁷ předkládá Paul Collier ze svého pohledu předního světového odborníka na chudobu zemí a rozvojovou problematiku několik potenciálních řešení, která by měla těmto zemím pomoci. Předtím ale ještě zmiňuje čtyři nástroje, které mohou posloužit při odstraňování problémů v zemích spodní miliardy. Těmito nástroji jsou:

- **rozvojová pomoc**
- **vojenská intervence**
- **zákony a charty**
- **obchodní politika**

Ne každý z těchto nástrojů se dá použít u každé pasti, přesto jsou ale považovány za základní způsoby nalezení cesty ven.

7.1.1 Odstranění pasti konfliktu

Past konfliktu se dá potlačit ve dvou bodech: až poté, co konflikt odezní, nebo naopak dlouho před jeho vypuknutím. Důležitější je zaměřit se spíše na zlepšení a mírnění postkonfliktní situace, protože většina občanských válek a dalších sporů je jen opětovným rozhořením starého konfliktu. Z výše zmíněných nástrojů je v případě zvyšování účinnosti postkonfliktních zásahů nejdůležitější vojenská intervence. Právě přítomnost a dlouhodobé působení vojenských sil ostatních států značně klidní napjaté vztahy na poválečném území. Ideální doba, po kterou by se měla cizí vojska zdržet, je deset let. Kratší i delší doba setrvání na místě by vedla buď k opětovnému rozhoření konfliktu, nebo k nespokojenosti domácích

¹⁰⁷ Collier, 2007

obyvatel. Samy vlády by potom měly zvýšit počet policistů na úkor armády, aby lépe podpořily boj proti zvýšené kriminalitě, která se dá v těchto zemích očekávat.

Druhým nejdůležitějším nástrojem k odstranění pasti konfliktu je rozvojová pomoc. V minulosti byla špatně řízena, často směřovala do nevhodných míst, v příliš malém množství a předčasně. Rozvojová politika vyspělých zemí byla často velmi roztržitá a nepromyšlená. To se poslední dobou začíná měnit. Dnes si totiž donorské státy uvědomují, že je lepší zaměřit se raději na málo zemí, ale s větším důrazem, a rozvrhnout rozvojovou pomoc spíše na deset let, než ji poskytnout uspěchaně. Vhodná je koordinace dárců, kteří by své prostředky vkládaly do společného fondu pod správou nezávislého orgánu. Smysluplné je také přispívat na projekty týkající se obnovy válkou poničené infrastruktury. V obou případech je ale nezbytný přísný dohled, aby se tak předešlo korupci, ve druhém případě pak i zajištění úspěšného průběhu projektu.

Narozdíl od vojenských zásahů a rozvojové pomoci, které se za poslední dobu zlepšily hodně, mezinárodní charty jako prostředek na zklidňování dění v postkonfliktních zemích stále zaostávají. Proto je v současnosti nejdůležitějším úkolem prosadit chartu pro postkonfliktní situace.

Čtvrtý prostředek nápravy, tedy obchodní politika, nehraje v těchto situacích žádnou roli. Aspoň do té doby, než se země vzpamatuje z nejhorsích problémů. Konfliktům lze ale také předejít odstraněním ostatních pastí, je-li to možné, protože vysoce rizikovými faktory jsou i nízké příjmy, pomalý růst a závislost na primárních komoditách.

7.1.2 Odstranění pasti přírodních zdrojů

Nejdůležitější roli při odstraňování pastí přírodních zdrojů hrají zákony, charty a mezinárodní normy. Jde o klíčový nástroj, protože již malé kroky mohou dosáhnout značného úspěchu. Sice bychom našli spoustu skeptiků, kterým se myšlenka na chartu týkající se přírodních zdrojů a nerostného bohatství moc nezamlouvá, nejnovější historie však pracuje proti nim a ukazuje, že byli až příliš pesimističtí.

Další nástroje už nejsou v tomto případě moc vhodné. Občas se sice vyskytnou země a regiony, jež jsou kvůli nalezištím nerostných surovin náchylnější ke konfliktu (Angola, Demokratická republika Kongo, Sierra Leone) a vojenská podpora by jim mohla pomoci.

Průběh nedávné války v Iráku, kde se také jednalo o nerostné zdroje (i když oficiální cíle byly svržení diktátorského režimu Saddáma Husajna a odstranění potenciální hrozby zbraní hromadného ničení), a její důsledky však značně snižují šanci na to, že se v dohledné době bude opakovat situace, kdy se některá z rozvinutých zemí pokusí o vojenskou intervenci do špatně spravovaného státu bohatého na přírodní zdroje.

Rozvojová pomoc by těmto státům též nepomohla, protože v zemích bohatých na zdroje surovin se často drží u moci špatně vládnoucí autokratické a zkorumpované režimy, které by zahraniční pomoc použily spíše pro své vlastní obohacení. Ani poslední nástroj, který se nám nabízí, tedy obchodní politika, nemá velkou šanci na úspěch, protože v takovém případě by nejspíše zafungovala holandská nemoc, kvůli které, jak bylo řečeno dříve, nemá země důvod diverzifikovat svoji ekonomiku, a ta je tak jednostranně zaměřená pouze na vývoz surovin.

7.1.3 Odstranění pasti nevhodné polohy a špatného sousedství

Existuje několik možných řešení¹⁰⁸, jež mohou pomoci vnitrozemským státům dostat se z pasti špatné polohy a špatného sousedství. Někdy stačí využít pouze jednu možnost, jindy je potřeba zkombinovat řešení několik. Ne vždy však závisí aplikace těchto řešení pouze na vládě daného státu. Jednou z možností je snaha o zvýšení efektu přelévání ze sousedních zemí. Obchodní politika i dopravní infrastruktura však z poloviny závisí na sousedních zemích. Další možností může být zlepšení ekonomické politiky sousedních zemí. Ta ovšem opět závisí na politických rozhodnutích vlád okolních států a těm zpravidla záleží především na vlastním prospěchu než na blahobytu vnitrozemských sousedů.

Nabízejí se ale i taková řešení, u nichž záleží pouze na snahách vlastních států. Jedná se například o otevřenost vůči informačním technologiím nebo o podporu remitencí. V případě informačních služeb totiž nehraje roli vzdálenost ani poloha státu a jeho sousedé. Proto jsou elektronické služby tak atraktivní. Podmínkou konkurenceschopnosti v tomto oboru na mezinárodní scéně jsou však pracovníci s vyšším vzděláním a dobrá telekomunikační infrastruktura.

¹⁰⁸ Collier, 2007

I ve druhém případě hodně záleží na vzdělávání občanů. Jelikož mají vnitrozemské státy málo příležitostí k růstu, je u nich obvyklá vyšší emigrace, kvůli které společnost přichází o zkušené a schopné obyvatele. Samozřejmě pouze v případě, že jsou jiné státy ochotné tyto migranty přijímat. Tohoto stavu se ale dá využít, pokud budou migranti schopní posílat domů remittance, a to závisí na dvou předpokladech. Prvním je výše zmíněné vzdělávání, které zajistí, že migranti seženou lépe placenou práci v některé z vyspělejších zemí a nebudou muset pracovat jako dělníci v některé z okolních zemí. Druhým je pak poskytnutí pomoci při hledání zaměstnání v rozvinutých zemích.

Většina zmíněných řešení je tedy podmíněna alespoň částečnou spoluprací sousedních států nebo ochotou vyspělých zemí upravit svou celní politiku za účelem podpory zemědělství a vývozu zemědělských plodin z rozvojových zemí. Tato ochota ale bohužel často chybí. Přesto ale existují i další způsoby, jak těmto zemím pomoci. Tím nejdůležitějším je rozvojová pomoc.

Protože tyto státy budou velmi pravděpodobně chudé ještě velmi dlouho, budou pomoc vyspělých zemí potřebovat i k zajištění základních potřeb a slušeného života, ne jen k samotnému rozvoji. Rozvojová pomoc ale nesmí být rozdávána bez rozmyslu. Pokud nejsou vlády a politická opatření v „uvězněných“ zemích silná, zřejmě by tyto prostředky nebyly použity správným způsobem. Za vhodný příklad nám zde může posloužit situace v Čadu, kdy v roce 2004¹⁰⁹ průzkumy sledovaly finance použité na potřeby zdravotních zařízení na venkově. Zjistilo se, že k samotným zařízením se dostalo pouze 1 % vynaložených prostředků! V takové situaci poskytování rozvojové pomoci opravdu nemá smysl. Naopak účinnou formou pomoci by bylo poskytnutí prostředků na výstavbu dopravních koridorů ve vedlejších zemích. Dalším důvodem, proč by se měly kontrolovat toky prostředků vydaných na rozvojovou pomoc je ten, že riziko vypuknutí státního převratu se v zemích spodní miliardy zvyšuje spolu s výdaji na rozvojovou pomoc. Vlády států přijímajících tuto pomoc pak raději preventivně zvýší výdaje na armádu, a část těchto prostředků by mohla pocházet z rozvojové pomoci. Armády chudých států tímto způsobem mohou vydírat jak své, tak i donorské země. V ideálním případě by mělo být poskytování rozvojové pomoci podmíněno dobrým vládnutím a existencí orgánů poskytujících nezávislé služby.

¹⁰⁹ Collier, 2007

7.1.4 Odstranění pasti špatného vládnutí

Poslední skupinou států uvězněných v pasti jsou státy se špatnou vládou a nevhodnými politickými opatřeními. Ke změnám zde nikdy nedojde z rozhodnutí těchto vlád, protože jim jediným tato situace vyhovuje, a budou se tak každé změně bránit. Reformní snahy proto musejí vzejít od občanů dané země. Asi nejlepší možností při odstraňování špatných vlád je opět rozvojová spolupráce. To se stává obtížným v případě, kdy veškeré důležité úřady a instituce drží v rukou zkorumpovaná vláda. Rozumné je tedy podporovat přímo vnitřní opozici (regiony a osoby oponující vládě), alespoň v rámci možností.

Použití vojenského zásahu se stává značně omezené, a to ze stejného důvodu, který je uveden už výše. Operace *Trvalá svoboda*, tedy vojenská odpověď na útoky proti USA, totiž získala nelichotivé ohlasy, a je tedy nepravděpodobné, že by v dohledné době zkusila nějaká vojenská velmoc podobnou strategii.

Obchodní politika by uspěla spíše až v pozdějším stadiu reformy, poté, co by došlo k transformaci vlád a jejich politik. A pokud by se sousedním státům dařilo ekonomicky lépe, vyhlídky na podobný růst by mohly udržet reformní proces v běhu. Mezinárodní normy dávají reformním silám jak nástroj, prostřednictvím kterého mohou bojovat proti špatnému vládnutí, tak i cíl, kolem něhož by se mohli sjednotit. Proto budou vlády těchto zemí bojovat proti jakýmkoliv omezujícím mezinárodním chartám.

7.2 Výhledy rozvoje Zimbabwe

Nyní jsme si ukázali, jaké možnosti mají nejchudší státy světa, aby se vymanily ze své situace. Ve druhé části kapitoly zkusíme tyto poznatky aplikovat na příkladu Zimbabwe.

V kapitole 6 bylo postupně uvedeno, že ze všech uvedených pastí rozvoje se Zimbabwe týká pouze past špatného vládnutí. Protože Robert Mugabe drží moc v zemi dlouhá léta pevně v rukou, a za tu dobu ji dovedl na pokraj hospodářského kolapsu, je velice nepravděpodobné, že by na změny vládnutí přistoupil pod tlakem okolností. Stejně tak se ho pravděpodobně nepodaří porazit politicky, i když v tomto případě už k drobným ústupkům ve prospěch opozičního představitele Morgana Tsvangiraije došlo. Za možné se jeví, že ke změně ve prospěch Zimbabwe dojde v případě jeho úmrtí, ale to nemůžeme legální cestou nijak urychlit.

Protože použití vojenského zásahu po zkušenostech z Iráku a Afghánistánu nepřipadá moc v úvahu a obchodní politika, ve formě nucené liberalizace hospodářství jako podmínky pro vyplácení půjček MMF, také selhala, nejlepší možností, jak zemi pomoci, je posílení zahraniční rozvojové pomoci. Díky ní lze zajistit alespoň základní životní úroveň všech občanů. Pokud by se takto dařilo například podporovat opozici a zároveň informovat obyvatelstvo o důvodech krize, která zemi postihla, příští volby by téměř s jistotou přinesly dlouho očekávanou změnu. Jen by na ně muselo dohlížet několik mezinárodních komisí, aby zajistili jejich zdárný průběh.

8 Závěr

Ve své práci jsem se zabýval zhroucenými státy a dokazováním faktorů podmiňujících tuto zhroucenost na příkladu Zimbabwe. Seznam zhroucených států na základě hodnot získaných v rámci Indexu zhroucených států sestavuje každoročně americká organizace Fund for Peace. Ačkoliv je Index vypočítáván teprve od roku 2005, jsem přesvědčený, že ho můžeme označit za kvalitní a podrobný způsob hodnocení výkonnosti státní moci a za možnost, jak porovnávat státy mezi sebou, podobně jako v případě GDP (PPP) nebo HDI.

Dále jsem se zabýval důvody, proč některé státy mezi zhroucené řadíme, a způsoby, jak nejlépe by se dalo těmto státům pomoci v postupném řazení se mezi vyspělé státy. V části práce jsem porovnával skupinu afrických kriticky ohrožených států (*alert states*) a dospěl k závěru, že není snadné se z této skupiny dostat a zařadit se mezi méně ohrožené země. Výjimku tvořila Eritrea a Rwanda, které se však většinou pohybovaly na hranici této skupiny o počtu 22 států (2011). Státy na předních pozicích se sice rok od roku mění, ale asi 7 států se ve skupině stále drží na samotném vrcholu. Jedná se o Súdán, Demokratickou republiku Kongo, Somálsko, Čad, Zimbabwe, Côte d'Ivoire a Středoafričskou republiku. Šance, že se tyto státy vymaní z pastí, ve které uvízly v důsledku konfliktů, nefunkční vlády nebo přírodních katastrof, jsou poměrně nízké, a bude trvat ještě mnoho let, než to budeme moci posoudit.

9 Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zhroucených států a kritéria pro jejich klasifikaci aplikuje na netypický zhroucený stát - Zimbabwe. V úvodní části práce je detailněji rozebrána tematika zhroucených států a komplikace při definování tohoto termínu. Dále se práce věnuje organizaci Fund for Peace, která již šest let vytváří Index zhroucených států (Failed States Index). Pokračuje přehledem afrických zhroucených států a vývojem jejich umístění ve FSI. Další část se věnuje Zimbabwe a vysvětluje důvody jeho zhroucení na pozadí vývoje v nedávné době. Poslední část práce se zabývá komplikacemi v rozvoji států považovaných za zhroucené a navrhuje možná řešení, která by mohla jejich situaci zlepšit.

Klíčová slova: zhroucený stát, Zimbabwe, rozvoj, Index zhroucených států, Fund for Peace, rozvojová past

Summary

This bachelor thesis deals with the issue of failed states and applying the criteria for their classification to an untypical failed state - Zimbabwe. The introduction analyses the problem of failed states into details and describes complications while defining this term. In the following chapter the thesis follows the Fund for Peace organization that is the organization creating the Failed States Index. The thesis then continues with an overview of failed states in Africa and the progress of their situation in the FSI. The other chapter of this thesis addresses to Zimbabwe and explains reasons of its failure on the background of its recent history. The last part of this thesis deals with the complications in the development of countries judged as failed and suggests possible solutions that might improve their situation.

Key words: failed state, Zimbabwe, development, Failed States Index, Fund for Peace, development trap

10 Seznam použitých zdrojů

Afrika - Keňa. Afrika - Keňa [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. Keňa - všeobecné info. Dostupné z WWW: <http://www.afrika-kenya.cz/zeme_kapitola.php?idZeme=123&Klic=1271>. [webová stránka]

AKOKPARI, John. You Don't Belong Here : Citizenship, the State & Africa's Conflicts. In NHEMA, Alfred ; ZELEZA, Paul Tiyambe. The Roots of African Conflicts : The Causes & Costs. First edition. Oxford : James Currey, 2008. s. 88 - 105. ISBN 978-1-84701-300-2. [příspěvek]

BANZETOVÁ, Silvie. USA a válka v Iráku. Brno, 2007. 29 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, FSS, Katedra MVES. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/111680/fss_b/SBanzetova_bakalarka.pdf>. [akademická práce]

BBC. BBC [online]. 11 July 2011 [cit. 2011-07-29]. Zimbabwe Profile. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14113255>>.

BOUČKOVÁ, Martina. Neutrálně.cz : Zprávy od Vás pro Vás [online]. 23.DUBEN 2011 [cit. 2011-07-28]. Byla válka v Iráku jen předem domluvenou krvavou ropnou lobby?. Dostupné z WWW: <<http://www.neutralne.cz/byla-valka-v-iraku-jen-predem-domluvenou-krvavou-ropnou-lobby/>>. [webová stránka]

Central Intelligence Agency. Central Intelligence Agency [online]. July 8, 2011 [cit. 2011-07-29]. The World Factbook. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html>>. ISSN 1553-8133. [webová stránka]

CHOMSKY, Noam. Failed States : The Abuse of Power and the Assault on Democracy. 1st ed. New York : Metropolitan Books, 2006. 311 s. ISBN 978-0-8050-8284-5, ISBN 0-8050-8284-0. [kniha]

COLLIER, Paul . Miliarda nejchudších : Proč se některým zemím nedaří a co s tím. první vydání. Praha : Vyšehrad , 2009. 217 s. ISBN 978-80-7429-010-7. [kniha]

ČT 24. Česká televize [online]. 13. 4. 2008 [cit. 2011-07-29]. Keňa má novou vládu, povolební krize zažehnána. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/11825-kenya-novou-vladu-povolebni-krize-zazehnana/>>. [webová stránka]

ČT 24. *Česká televize* [online]. 6. 7. 2011 [cit. 2011-07-31]. Africkým rohem zmítá hladové zlo. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/129398-africkym-rohem-zmita-hladove-zlo/>>. [webová stránka]

ČT 24. *Česká televize* [online]. 25. 11. 2010 [cit. 2011-07-31]. Rusko povolí alianci tranzit do Afghánistánu. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/108207-rusko-povolil-alianci-tranzit-do-afghanistanu/>>. [webová stránka]

DALLAIRE, Roméo. *Shake Hands with the Devil : The Failure of Humanity in Rwanda*. First edition. London : Arrow Books, 2004. 562 s. ISBN 978-00-9947-893-5. [kniha]

Foreign Policy [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. The 2011 Failed States Index. Dostupné z WWW: <<http://www.foreignpolicy.com/failedstates>>. [webová stránka]

GILBERT, Erik ; REYNOLDS, Johnathan T. . *Africa in World History : From Prehistory to the Present*. 2nd ed. Upper Saddle River : Pearson, 2008. xxiv, 455 s. ISBN 978-0-13-615438-9, ISBN 0-13-615438-9. [kniha]

Global Policy Forum [online]. 2011 [cit. 2011-07-28]. Failed states. Dostupné z WWW: <<http://www.globalpolicy.org/nations-a-states/failed-states.html>>. [webová stránka]

GROS, Jean-Germain. Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti. *Third World Quarterly*. Vol. 17, No. 3, 1996. [kniha]

Historyworld [online]. 2008 [cit. 2011-08-01]. History of Zimbabwe. Dostupné z WWW: <<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad28>>. [webová stránka]

HORÁKOVÁ - NOVOTNÁ, Hana. Kolonialismus a poskolonialismus In TOMEŠ, Jiří , et al. *Konflikt světů a svět konfliktů : Střety idejí a zajmů v současném světě*. 1. vydání. Praha : P3K, 2007. s. 47 - 76. ISBN 978-80-903587-6-8. [příspěvek]

HULEC, Otakar; OLŠA JR., Jaroslav. *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*. První vydání. Praha : NLN, 2008. 656 s. ISBN 978-80-7106-952-2. [kniha]

HUMPLÍKOVÁ, Kateřina. Zhroucené státy. *Xyz*. 2009, 1, s. 1-18. Dostupný také z WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1258667842107BGR_GA_Failedstates.pdf>. [článek]

Infoplease : All the knowledge you need [online]. 2009 [cit. 2011-08-01]. Zimbabwe. Dostupné z WWW: <<http://www.infoplease.com/ipa/A0108169.html?pageno=4>>. [webová stránka]

KRČKOVÁ, Lucie. Konflikty v Demokratické republice Kongo a její dopady na civilní obyvatelstvo. Olomouc, 2010. 80 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Přírodovědecká fakulta, Katedra rozvojových studií. Dostupné z WWW: <<http://theses.cz/id/jq9ss6/76940-546592767.pdf>>. [akademická práce]

Leccos [online]. 2009 [cit. 2011-07-29]. Kulturní revoluce v Číně. Dostupné z WWW: <<http://leccos.com/index.php/clanky/kulturni-revoluce-v-cine>>. [webová stránka]

Matabeleland Freedom Party [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. A Short History of the Matabele People. Dostupné z WWW: <<http://matabelelandfreedomparty.org/history.php>>. [webová stránka]

MZV ČR. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 30.09.2008 [cit. 2011-07-29]. Velvyslanectví České republiky v Korejské republice. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/seoul/cz/o_velvyslanectvi/velvyslanec/index.html>. [webová stránka]

Nesehnutí : Nezávislé Sociálně Ekologické Hnutí [online]. 2005 [cit. 2011-07-28]. V každém litru KAPKA KRVE. Dostupné z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz/publikace/shell.htm>>. [webová stránka]

Onwar. Onwar [online]. 2000 [cit. 2011-07-29]. Tanzanian-Ugandan War 1978-1979. Dostupné z WWW: <<http://www.onwar.com/aced/chrono/c1900s/yr75/ftanzaniauganda1978.htm>>. [webová stránka]

OREL, Ivan. Mediafax [online]. 14. 07. 2011 [cit. 2011-07-29]. Jižní Súdán se stal 193. členským státem OSN. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/zahranici/3252819-Jizni-Sudan-se-stal-193-clenskym-statem-OSN>>. [webová stránka]

Oxfam International [online]. January 2009 [cit. 2011-07-31]. Humanitarian crisis in Zimbabwe. Dostupné z WWW: <<http://www.oxfam.org/en/emergencies/zimbabwe-crisis>>. [webová stránka]

POLOCHOVÁ, Iveta. Válka rebelů s těžaři v deltě Nigeru ožívá. Zemi ničí ropné úniky a bída . Www.idnes.cz[online]. 28. listopadu 2010, 0, [cit. 2011-07-28]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/valka-rebelu-s-tezari-v-delte-nigeru-oziva-zemi-nici-ropne-uniky-a-bida-1ky-/zahranicni.aspx?c=A101126_105429_zahranicni_ipl>. [e-článek]

RIEGL, Martin. (2010). Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 1, s. 57-771. ISSN 1803-8220

RIEGL, Martin. The Paradox of Failed States. *The New Presence*. 2009, spring, s. 54 - 55. [článek]

ROTBURG, Robert I. The Failure and Collapse of Nation-States. In Rotberg, Robert I. (ed.). *When States Fail: Causes and Consequences*. 1st ed. Princeton: Princeton University, 2004. [kniha]

ROTBURG, Robert I. . Failed States in a World of Terror. *Foreign Affairs*. 2003, vol. 81, no. 4, s. 127 - 140. [článek]

RUMANOVÁ, Anna. Klub českých turistů Tábor [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. Ohniska světových konfliktů. Dostupné z WWW: <<http://www.kct-tabor.cz/gymta/OhniskaSvetovychKonfliktu/Sudan/index.htm>>. [webová stránka]

SACHS, Jeffrey D.; MELLINGER, Andrew D.; GALLUP, John L. The Geography of Poverty and Wealth. *Scientific American*. July 17, 2001, 2001-07, s. 3. Dostupný také z WWW: <http://www.cid.harvard.edu/cidinthenews/articles/Sciam_0301_article.html>. [článek]

SCHILLINGTON, Kevin. *History of Africa*. Second edition. New York : Macmillan Publishers, 2005. xiv, 474 s.978 s. ISBN 978-0-333-59957-0. [kniha]

SKOUMAL, Miroslav. Občanská válka v Sierra Leone. Blansko, 2007. 43 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, FSS, KP. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/144424/fss_b/bakalarska_prace.pdf>. [akademická práce]

StudentF : Příručka bývalého studenta [online]. JULY 26, 2010 [cit. 2011-07-31]. „Failed states“ jako fenomén 20. a 21. století. Dostupné z WWW: <<http://studentf.info/%E2%80%9Efailed-states%E2%80%9C-jako-fenomen-20-a-21-stoleti/>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. The Fund for Peace [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. Profile: Zimbabwe. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=states-zimbabwe>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. The Fund for Peace [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. The Failed States Index: Frequently Asked Questions. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-faq#1>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. The Fund for Peace [online]. 2006 [cit. 2011-07-29]. Indicators. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=indicators>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. The Fund for Peace [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. The Failed States Index 2011 Interactive Grid. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2011>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2011-07-01 [cit. 2011-07-31]. Profile: Iraq. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=states-iraq>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2011-06-06 [cit. 2011-07-31]. Profile: Afghanistan. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=states-afghanistan>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. About The Fund for Peace. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=aboutus>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2010 Interactive Grid. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2010>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2010 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2009. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2009>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2009 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2008. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2008>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2008 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2007>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2007 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2006. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2006>>. [webová stránka]

The Fund for Peace. *The Fund for Peace* [online]. 2006 [cit. 2011-07-31]. The Failed States Index 2005. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2005>>. [webová stránka]

The Zimbabwean : A Voice for the Voiceless [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. The Zimbabwean. Dostupné z WWW: <<http://www.thezimbabwean.co.uk/>>. [webová stránka]

TOMEŠ, Jiří. Kolonialismus a poskolonialismus In TOMEŠ, Jiří , et al. Konflikt světů a svět konfliktů : Střety idejí a zajmů v současném světě. 1. vydání. Praha : P3K, 2007. s. 47 - 76. ISBN 978-80-903587-6-8. [příspěvek]

WAISOVÁ, Šárka, et al. Slabé státy : Selhání, rozpad a obnova státnosti. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 295 s. ISBN 978-80-7380-069-7. [kniha]

Worldometres. Worldometres [online]. 2011 [cit. 2011-07-29]. United Nations Member States. Dostupné z WWW: <<http://www.worldometers.info/united-nations/>>. [webová stránka]

ZARTMAN, William I. Collapsed States. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1995. [kniha]

Zimbabwe Situation [online]. 2011 [cit. 2011-07-31]. Daily News. Dostupné z WWW: <<http://www.zimbabwesituation.com/>>. [webová stránka]